RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 137/XI

Dátum: 1 68

OBSAH

Emil RIGO /Pravda/	Nezverejňovať polopravdy	str. 2
pplk.Miloš BELUŠ Genmjr.S.KODAJ /Pravda/	Budú slovenské vojenské jednotky	str. 4
A. KARŠAY /Ľud/	Na slovíčko	str. 5
Dr.Jaroslav BARTKO /Predvoj/	Prvá pražská dohoda	str. 6
Václav KOTYK /Predvoj/	Demokratizačný proces a naša zahraničná politika	str. 10
Karel HÁJEK /Predvoj/	Osud druhého najsilnejšieho muža	str. 12
Dr.Karol LACO - Ľ.PECHOVÁ /Život/	Človek v kresle života	str. 16
K. HÁJEK /Roľnícke noviny/	Bol minister vnútra zlodejom	str. 18
Dr.Daniel OKÁLI O. HOTTMAR /Hlas ľudu/	Prišiel čas rehabilitácií	str. 19

PRAVDA, 8. mája 1968, str. 4.

K ČLÁNKU REDAKTORA VOJTECHA JASAŇA

Nezverejňovať polopravdy

V Pravde z 20. IV. 1968 bol uverejnený článok redaktora Pravdy V. Jasaňa pod názvom Obhajoba omylu, v ktorom s. Jasaň hodnotí časť môjho vystúpenia na mítingu VSŽ v športovej hale po aprílovom pléne ÚV KSČ.

Považujem za správne aspoň stručne reagovať na tento článok, pretože mnohé vývody v ňom uvedené sú buď len čiastočne pravdivé, mnohé nepravdivé, čím sa dezorientujú tí čitatelia, ktorí sa na mítingu nezúčastnili.

Je pravda, že na mítingu VSŽ som dostal otázky, či som nezmenil názory, ktoré som vyslovil pri návšteve A. Novotného v Košiciach roku 1963. Otázky vznikli preto, že mítingu predchádzal článok redaktorky Roľnických novín Ing. J. Liptákovej a doslovné zverejnenie môjho diskusného príspevku z roku 1963 vo Východoslovenských novinách, v ktorých pred piatimi rokmi nebola žiadna zmienka o tomto vystúpení. Na mítingu VSŽ tohto roku som sa snažil vysvetliť, za akej situácie som vystúpil so svojím diskusným príspevkom. Uviedol som, že roku 1963 strana nastolila na riešenie vážne ekonomické problémy, boli úvahy znižovať investície a oddialiť dostavbu VSŽ; v podniku narastali ekonomické problémy, boli ťažkosti pri zvládnutí náročnej technológie pri neúplnosti technického zariadenia a pod. Tieto a ďalšie ekonomické otázky prevažovali v riešení straníckych i hospodárskych orgánov. Zamestnanci žiadali vysvetlenie, čo podnikáme, aby výstavba VSŽ nestagnovala. Za tejto situácie ohlásili návštevu A. Novotného v Košiciach a vo Východoslovenských železiarňach, kde mala byť o týchto problémoch i beseda. V tomto čase vyšiel v Pravde článok M. Hysku. K jeho článku zaujali kritický postoj na ÚV KSČ i na ÚV KSS. Podobne i na pléne OV KSS v Košiciach, ktoré sa uskutočnilo pred aktívom v Športovej hale. Na mítingu t. r. som však priznal, že v tej atmosfére, keď v závodoch na programe dňa prevažovali otázky ekonomické, Pravda prináša článok M. Hysku, ktorý svojím obsahom i zverejnením v orgáne strany dezorientuje. Potvrdil som, že v roku 1963 som posudzoval tento článok z úzkych hľadísk, že až neskoršie som pochopil svoje vystúpenie ako nesprávne, že už dnes som múdrejší i ja. Podčiarkol som však skutočnosť, že naši členovia strany i široká verejnosť považovali a považujú zásadné články v Pravde a Rudom práve, ako orgánoch strany za také, ktoré sú v súlade s jej politikou. A ak sa zverejnil alebo zverejňuje článok iného obsahu, ako je oficiálne stanovisko strany v Pravde a v Rudom práve, že takéto články dezorientujú, lebo mnohí členovia strany i bezpartajní si nevedia dať odpoveď, čomu teda veriť. Pravda píše inak a ÚV KSS hovorí inak.

Po piatich rokoch som sa ako predseda na VSŽ i ja ďalej dopracoval vo svojom poznaní, nespoliehám sa len na články v novinách. Priznávam, že dnes by moje vystúpenie malo iný obsah, bez toho, že by to znamenalo „preobliekanie kabáta".

V mojom vystúpení teda nešlo o obhájenie omylu, ku ktorému došlo, ale o vysvetlenie, prečo som vystúpil v roku 1963 tak, a nie onak. Svoje vystúpenie som dokumentoval na skutočnosti, že i Východoslovenské noviny s tým istým šéfredaktorom v roku 1963 moje vystúpenie nepublikovali, písali o A. Novotnom v inom duchu, ako píšu dnes. V súčasnosti, v zmenenej situácii posudzujú udalosti spred piatich rokov inak, ako ich posudzovali vtedy. Chcel by som, aby sa videla situácia a stupeň poznania u mnohých ľudí i funkcionárov vtedy a dnes.

Vonkoncom je nepravdivé, že som žiadal represálie voči Pravde, voči „odvážnym slovenským novinárom" a voči všetkým tým, ktorých s. Novotný nazval „ľudácko-fašistickým živlom". To je nepravdivý výmysel s. Jasaňa.

Podobne nie je pravda, že som na mítingu zosmiešnil Ing. J. Liptákovú. Citoval som však túto časť jej článku, zverejneného v Roľnických novinách z 27. III. 1968: „Videla som tvár s. Chlebca, ktorý rozjasnene hľadel na ten mohutný zástup komunistov (mala na mysli aktív v Košiciach roku 1963), sťa by ukazoval — vidíte, s. prezident, akí sme organizátori, akú my tu na východe máme poslušnú armádu komunistov! Ale videla som aj zamyslené tváre s. Dubčeka a Lenárta, ktorí skôr neprítomne ako pozorne hľadeli do prázdna a častejšie klopili oči. Neviem, aký vtedy mali pocit, ale tie úsmevy boli veľmi trpké..."

V ďalšej časti dramaticky popisuje moje vystúpenie. Povedal som preto na mítingu, že sa nehodí, aby redaktor podľa výzoru tváre usudzoval, kto mohol alebo nemohol vystúpiť proti Novotnému, ale aby skúmal, za akej situácie a v akom období sa toto všetko odohralo. Súdruh Jasaň

z toho vyvodil, že som zosmiešnil redaktorku. Apeluje na charakter, čo je správne, ale charakter musíme mať všetci. Uvedomiť si, že ak sú citliví novinári alebo iní súdruhovia na kritiku, najmä ak je polopravdivá alebo nepravdivá, má právo na túto citlivosť každý občan, ktorý sa domnieva, že sa deje určitá krivda. Priznať si chybu, ale i objektívne hodnotiť a posudzovať javy v situácii, za akých sa prejavujú. Akékoľvek vytrhnutie zo súvislostí, bez skúmania miesta a času môže vyvolať a vyvolávať nedôveru voči tým, o ktorých je dnes i určitou „módou" písať. Stotožňujem sa preto s výrokom s. Husáka na krajskej konferencii v Bratislave, keď hovoril: „Nejdeme nikoho zakrikovať v slobodnom prejavovaní názorov, ale prejavovať názor na schôdzi, kde hovorím za seba a prejavovať subjektívny názor cez tlač, keď hovorím k miliónom ľudí, to je trochu iná otázka."

I keď dnes priznávam, že moje vystúpenie pred piatimi rokmi bolo chybné, bolo vyslovené na mítingu a nepublikované, ani tohto roku, kde som veci vysvetľoval, neboli publikované. Článok s. Jasaňa publikovaný bol, čo môže vyvolať pochybnosti o čestnosti mojej osoby. Mám niekedy pocit, že nejde tak ani o to, čo som povedal alebo nepovedal, ako o snahu vytvoriť okolo mňa nedôveru, pretože som sa stal členom Predsedníctva ÚV KSČ. Možno, že sa mýlim, že moje dohady sú nesprávne.

Čo ma veľmi mrzí, je to, že ani v roku 1963, ani dnes nepríde s. Jasaň alebo iný redaktor, ktorý posudzuje moje „historické" vystúpenia a výmenu názorov, aby priamo odo mňa počuli môj vtedajší a dnešný postoj. Budem povďačný, ak ma súdruhovia z krajskej organizácie Zväzu slovenských novinárov pozvú na besedu, kde budem môcť svoj postoj otvorene vysvetliť.

Viem, že budem v nemilosti mnohých, ktorí majú „k dispozícii" noviny, pretože poviem, aby zvažovali, ak sme to nerobili my, či všetko, čo sa píše, napomáha obrodný proces. Už mnohí predo mnou povedali — i na krajských konferenciách strany, že hromadné oznamovacie prostriedky zohrali veľkú úlohu v obrodzovacom procese. Súhlasím s týmito názormi. Na druhej strane nech si niektorí neosobujú právo na „absolútnu pravdu" len preto, že kritizovať funkcionárov zdola až nahor je páčivé bez ohľadu na to, či je kritika podložená i dostatkom pravdivých faktov a ich rozborom, bez uvedomenia si istej zodpovednosti za terajší i budúci vývoj.

EMIL RIGO, predseda PV KSS, VSŽ

PRAVDA, 8. mája 1968, str. 4.

PRAVDA, 11. mája 1968, str. 3.

4/137/XI

HOVORÍME S GENERÁLMAJOROM SAMUELOM KODAJOM

Budú slovenské vojenské jednotky?

/ Výňatok /

Rovnako živo sa diskutuje o tom, či bude na Slovensku vyšší stav vojenských jednotiek a či budú — ako o tom hovorí Košický vládny program — teritoriálne slovenské jednotky. Čitateľov Pravdy by zaujímalo vaše stanovisko k tomu.

Aj ja dostávam takéto otázky. Som presvedčený, že určité zmeny nastanú aj v dislokácii vojsk. Musia nastať preto, že niektoré problémy v našom okruhu sú také vážne, že vyžadujú rýchle riešenie. Už sú projekty, aby sa na Slovensku utvorili jednotky, útvary a zväzky, v ktorých by sa pripravovali špecialisti i pre prvosledové zväzky. Prvosledové zväzky by sa mohli venovať viac bojovej pohotovosti, stmelenosti štábov i vojsk, keby dostávali už vycvičených a pripravených špecialistov. Nám, druhosledovému okruhu, by to umožnilo prehĺbiť a zlepšiť prípravu záloh, umožnilo by nám to lepšie plniť rôzne iné úlohy i zabezpečovať údržbu a ošetrovanie techniky. Či to budú jednotky slovenské alebo nie, na tom ani tak veľmi nezáleží. Jednotky a útvary na Slovensku budú musieť plniť povinnosti, ktoré má armáda. V minulosti sa u nás tvrdilo, že je nesprávne, aby na Slovensku slúžili prevažne Slováci a v Čechách Česi. Toto odmietavé tvrdenie sa nedá ničím odôvodniť. Neviem, prečo by napríklad príslušníci veliteľského zboru nemohli byť na Slovensku prevažne Slováci. Veď tu by slúžili morálne vyrovnanejší, boli by v prostredí, v ktorom vyrástli. Veď keď je niekto z východného Slovenska a chce slúžiť v útvare na východnom Slovensku — nech tam slúži. Dôležité je, aby čestne plnil svoje povinnosti. Asi sa mu tam lepšie slúži ako súdruhovi z Čiech. A prečo by sme mali posielať dôstojníka českej národnosti slúžiť do Trebišova alebo do Michaloviec, keď on radšej bude pracovať v tej istej funkcii v Karlových Varoch? Okolo týchto otázok sa diskutuje a som presvedčený, že sa všetko vyjasní. Iste to bude tak, že väčšinu príslušníkov veliteľského zboru na Slovensku budú tvoriť Slováci, lebo budú mať väčší záujem slúžiť na Slovensku. To nijako neznižuje bojaschopnosť a ani v tom nevidím nijaký vážny problém. Pravda je, že prevaha vojsk bude vždy na západnej hranici, že príslušníci slovenského národa budú musieť slúžiť aj v Čechách. To vyplýva i z toho, že na Slovensku bude vždy nižšie percento vojsk, a teda aj veliteľských funkcií ako v Čechách.

Keď hovorím o týchto otázkach, chcel by som vás požiadať, aby ste čitateľom vysvetlili nasledujúce: predvčerom som mal rozhovor v rozhlase. Na niektorých miestach moje slová o slovenských jednotkách pochopili tak, že českí súdruhovia, ktorí slúžia v útvaroch na Slovensku, odídu, že náš okruh má byť „slovenský okruh" a že tu budú slúžiť len Slováci. To rozhodne nemožno takto vysvetľovať. Veď my sme v situácii, keď naopak žiadame niektorých kvalifikovaných súdruhov z Čiech. A ešte niečo chcem povedať. V Československej republike sa slúži v celej armáde rovnako — tak na západnej hranici ako u nás — a každý má svoju konkrétnu úlohu. Prvosledové zväzky majú svoju úlohu — a druhosledové tiež — i keď odlišné. Dôležité je, aby každý odviedol poctivú robotu.

Rozhovor viedol:
ppik. MILOŠ BELUŠ

ĽUD, 11. mája 1968, str. 1. a 2.

5/137/XI

Na slovíčko...

Ruka čestnej emigrácii ● Dvojakým metrom ● Načo taká hystéria?

V stredajšom čísle Svobodného slova čítal som na prvej strane zaujímavý podčiarnik, nadpísaný „Čo s našou emigráciou?" Jeho autor dr. R. Váhala veľmi rozumne uvažuje nad tým, že nemožno všetkých emigrantov hodiť do jedného vreca. Ak dnes hovoríme o rehabilitácii, pripúšťame tým, že sa u nás porušovali zákony, že občanom často neprávom hrozila smrť či žalárovanie. A je len prirodzené, že ľudia v atmosfére neistoty vždy hľadajú záchranu v minulosti bližšej i vzdialenejšej a že teda emigrantstvo samo osebe nie je hanbou ani potupou, veď medzi emigrantmi nájdeme v histórii aj také mená ako Komenský, Masaryk, Beneš, Lenin, Einstein, Mann, Zweigovci.

V článku sa právom dožaduje, aby sme riešili otázku týchto spravodlivých. Pravda, nie zase tupým spôsobom: že im ponúkneme, aby sa pekne vrátili domov, vtedy, keď oni už svojou usilovnosťou si v novej vlasti vybudovali existenciu taký, akú sme im doma nevedeli poskytnúť. Mám tu teraz na mysli statočných ľudí, ktorí odišli pod tlakom, ktorých možno povedať, sme priamo vyhnali z vlastného domova, nie dobrodruhov, špekulantov a politických hochštaplerov, pre ktorých zrada vlasti je celkom logickou úplatou za osobné výhody.

Nemusel autor článku dlho čakať, vzápätí sa tento problém vyriešil amnestiou prezidenta republiky, udelenou ku Dňu víťazstva. Je to amnestia, na akú sme v minulosti nebolí zvyknutí, skutočne amnestia v duchu demokratickom o renesancii ktorého u nás teraz tak úporne usilujeme.

Mne však ako pracovníkovi na poli kultúry prichádza na um prípad, ktorý nemusel čakať na túto amnestiu. Spisovateľ Ladislav Mňačko bol vlastne rehabilitovaný už pred ňou, vrátili mu štátne občianstvo a tým sa mu otvorila cesta domov. Človek si možno položí otázku, prečo práve tu výnimka? Nuž jedno je pravda, (a taká je realita), že spisovateľ Mňačkových kvalít prestáva byť už len osobou, stáva sa trocha inštitúciou. A tak považujem túto výnimku za celkom prirodzenú. Pravda, do pomykova ma priviedla správa, že v západnom Nemecku už po udelení tejto výnimky Mňačko znova vyhlásil, že má ďalšie podmienky: že sa nevráti domov, kým nenadviažeme opäť diplomatické styky s Izraelom.

V tom by bolo možné vidieť opäť zásadovosť človeka. Pravda, ja Mňačku osobne poznám, rok som ho videl na východnom Slovensku na stavbe, ktorá sa vtedy nazývala HUKO, poznal som jeho názory, ktoré boli pápežskejšie ako pápež. Potom som čítal jeho „Oneskorené reportáže" a prekvapili ma; ale, veď človek môže pod vplyvom skutočnosti skutočne úprimne zmeniť názory i letoru. Prišiel IV. zjazd spisovateľov, na ktorom najmä českí literáti verejne a otvorene povedali pravdu, ktorú vyznávajú. Mňačko však mlčal, veľmi opatrne, ba povráva sa, že nielenže mlčal. A zrazu zbalil kufrík a odišiel robiť vyhlásenia z exilu. Neodišiel preto, že v žalároch trpeli nespravodlivo komunisti i nekomunisti, že niet slobody prejavu a iných slobôd, ale preto, že sa mu nepáčila istá časť našej zahraničnej politiky. Vysoko si vážim izraelský národ za húževnatosť, s ktorou si v ťažkých podmienkach vytvára svoju budúcnosť. Viem však tiež, že politické pomery v oblasti, kde žije, sú komplikované a podmienené rôznymi činiteľmi. Exil ako manifestácia z týchto príčin je teda dosť priehľadným manévrom — alebo ako to povedal Alexander Matuška, gestom ješiackym a nie heroickým.

Ale konečne, načo toľko rečí, načo táto hystéria? Ak sa vráti, má na to právo, ak sa nevráti, má ho tiež. Myslím, že máme omnoho vážnejšie starosti v nových podmienkach, z ktorých sa u nás tešíme, než sa s týmto lámať hlavu.

A. KARŠAY.

PREDVOJ, č. 19/68, 9. mája 1968, str. 1. a 6.

HISTÓRIA RIEŠENIA NÁRODNOSTNEJ OTÁZKY

6/137/XI

Doc. dr. JAROSLAV BARTKO, CSc.

Prvá pražská dohoda

Košický vládny program ako formulácia všeobecných zásad riešenia vzťahu Čechov a Slovákov dával možnosť pre viacerú štátoprávne úpravy.

Ihneď po oslobodení celej republiky sa ukázalo nutné vyriešiť vzťahy medzi slovenskými národnými orgánmi a celoštátnymi orgánmi. Z nevymedzenia vzťahov medzi slovenskými národnými orgánmi a vládou hrozilo nebezpečenstvo hamovania ďalšieho rozvoja revolúcie v Československu. Preto vláda pozýva Predsedníctvo SNR do Prahy, aby sa prerokovali otázky kompetencie slovenských národných orgánov, celoštátnych orgánov a ich vzájomný vzťah.

O riešenie štátoprávneho vzťahu Čechov a Slovákov na Slovensku bol veľký záujem. Touto otázkou sa zaoberali i oblastné konferencie KSS 20.—21. mája roku 1945. Bola jednomyseľne vyslovená požiadavka, aby vtedajšie riešenie bolo podkladom pre definitívne riešenie v ústave. G. Husák tento stav (pred I. pražskou dohodou) označil za federáciu alebo niečo tomu veľmi blízke.

Na Slovensku sa postupne vykryštalizovali názory na definitívne riešenie štátoprávneho vzťahu Čechov a Slovákov, o ktoré usilovali obidve politické strany. Revolúcia na Slovensku jednoznačne odmietla centralizmus predmnichovskej republiky, samostatný slovenský štát, odmietla i autonómiu, pretože to nezodpovedalo zásade „rovný s rovným".

Návrhy na štátoprávne riešenie na Slovensku usilovali o federáciu, o symetrické riešenie, o to, aby slovenský národ mal rovnaké postavenie ako český národ i z hľadiska štruktúry vládnych, výkonných a zákonodarných orgánov. Na Slovensku sa vychádzalo zo zásady „rovný s rovným" a zo zásady teritoriálneho rozhraničenia vlády slovenského národa a českého národa. Preto na Slovensku boli toho názoru, že tie zákonodarné, vládne a výkonné orgány, ktoré má slovenský národ, má mať i český národ. Národné orgány majú mať rovnaký pomer k spoločným ústredným orgánom. M. Hysko v článku uverejnenom v Novom slove k tejto otázke napísal: „Aby mohla byť uskutočnená zásada ‚rovný s rovným' je žiadúce, aby ako Slovensko, tak aj Česko bolo adekvátnou vládnou a legislatívnou konštrukciou a ústredný zákonodarný a vládny orgán, ktorý bude riešiť problémy celoštátne, aby sa od reprezentácií orgánov národných jasne odlišoval svojím centrálnym a štátnym charakterom".

Na Slovensku vychádzali z toho, že vytvorenie obdobných orgánov českých, ako má národ slovenský v SNR, je logickým dôsledkom samobytnosti oboch národov.

Podľa koncepcie SNR, ČSR sa nemalo skladať z dvoch štátnych útvarov. Na konferencii KSS v Košiciach 28. 2.—1. 3. roku 1945 v referáte G. Husáka bol formulovaný cieľ — ľudovodemokratická ČSR, štát dvoch rovnoprávnych národov, „...dva národy v jednom štáte". Predsedníctvo SNR, vychádzajúc z celkovej atmosféry na Slovensku, ako aj zo situácie v politických stranách vypracovalo „Návrh SNR na riešenie československého pomeru".

Návrh z 26. mája oproti návrhu z 2. marca je už podrobne prepracovaný. Kým návrh z 2. marca ešte nenavrhoval symetrické riešenie, ale riešil len vzťahy medzi SNR a vládou a postavenie SNR, a nestaval otázku vytvorenia obdobných orgánov v českých krajinách, návrh z 26. mája v tomto smere je už úplne jasný.

Návrh SNR bol schválený plénom SNR 26. 5. 1945 jednomyseľne. Išlo v podstate o návrh na federáciu, ale pritom sa nekopírovala sovietska federácia (zväzový štát). Národné orgány nemali byť nositeľmi štátnej suverenity (českej a slovenskej). Mali byť nositeľmi národnej suverenity (národnopredstaviteľské orgány). Nositeľom štátnej suverenity českého a slovenského národa mali byť spoločné ústredné orgány ČSR — NZ, prezident a čs. vláda. To bol zásadný rozdiel medzi naším a sovietskym poňatím federácie (zväzového štátu), kde federáciu tvorili a tvoria suverénne nezávislé štáty, ktoré na základe zmluvy postúpili svoje práva spoločnému zväzovému štátu. Republiky ostali podľa ústavy naďalej suverénne, mohli a môžu kedykoľvek vystúpiť zo ZSSR. Podľa návrhu SNR nemalo ísť o federáciu suverénnych štátov (českého a slovenského), ale o federáciu dvoch územných celkov na jednej strane s vládou slovenského národa, na druhej strane s vládou českého národa. Preto návrh v II. článku charakterizoval ČSR ako slovanský štát dvoch samosprávnych a rovnoprávnych národov: slovenského a českého. Národné vlády a národné parlamenty mali realizovať zásadu Košického vládneho programu a to, že Slováci majú byť pánmi vo svojej krajine, ako Česi vo svojej českej domovine a že republika bude obnovená ako spoločný štát rovnoprávnych národov — českého a slovenského.

SNR svoj návrh nestavala tak, že musí byť prijatý čs. vládou a českými stranami. Bola si vedomá, že k tomu sa majú právo vyjadriť i české politické strany, a hlavne vláda. Aj Lettrich v Prahe na začiatku rokovania vyhlásil, že nejde o podrobne vypracované smernice, ale len o akýsi rámec pre rokovanie delegácie a pre usmernenie diskusie, že delegácia prišla do Prahy, by poznala stanovisko vlády a iných reprezentantov českého politického života. „Len konfrontáciou oboch stanovísk možno dospieť po ďalšom jednaní k výsledku, ktorý bude vyhovujúci", prehlásil Lettrich.

31. mája 1945 sa konali rokovania medzi Predsedníctvom ÚV KSČ a ÚV KSS o návrhu SNR na riešenie vzťahu Čechov a Slovákov. Správu o návrhu SNR a stanovisko SNR k rokovaniam podal Karol Šmidke. Po veľmi obsiahlej diskusii prijali uznesenie: „Na dennom poriadku nie sú teraz štátotvorné otázky, obsiahnuté v návrhu SNR a nie je preto možné meritórne o týchto otázkach jednať. Preto jednanie vo vláde sústrediť na vyjasnenie otázok kompetencie československej vlády a SNR."

Predsedníctvo ÚV KSČ bolo proti návrhu SNR. V masách českého národa bol značne rozšírený čechoslovakizmus. Takéto riešenie bolo v rozpore s ich zmýšľaním. Národní socialisti, lidovci, pravicoví sociálni demokrati a Beneš boli zásadne proti akémukoľvek federatívnemu riešeniu vzťahu Čechov a Slovákov, boli i proti autonómii. Usilovali sa i v tejto dobe riešiť slovenský problém ako problém regionálny, na báze krajinského zriadenia. Usilovali sa o udržanie českého hegemonizmu i v nových podmienkach.

Vedenie KSČ sa obávalo, že čechoslovakistického zmýšľania väčšiny českého národa využijú národní socialisti a lidovci pre oslabenie vplyvu KSČ a pre posilnenie vlastných pozícií. Prijatie návrhu SNR predpokladalo zrušenie Zemského národného výboru na Morave. V danej situácii to bolo veľmi ťažko, Morava mala v histórii vždy vlastné štátoprávne postavenie, bolo by to narazilo na prudký odpor. I tento fakt vedenie KSČ muselo brať na zreteľ.

Záujem slovenských progresívnych síl bol tiež v čo najväčšom vplyve progresívnych síl v českých krajinách, pretože len na základe jednoty českých progresívnych síl a slovenských progresívnych síl vzťahy oboch národov sa mohli vyriešiť na princípe rovnoprávnosti. Preto slovenskí komunisti ustupujú od uznesenia SNR a prijímajú spoločné uznesenie predsedníctiev oboch komunistických strán, orientujúce rokovania na vymedzenie kompetencie SNR a Zboru poverenikov. Bola to nesporne pomoc slovenských komunistov českým komunistom.

Po straníckych rokovaniach začali 31. mája, 1945 rokovania medzi Predsedníctvom SNR a vládou. Základom rokovania bol návrh SNR z 26. mája 1945. Vysvetlenie k návrhu SNR podal jej predseda Lettrich. Vyslovil sa za pevný, vnútorne jednotný a nedeliteľný štát, konštatoval, že daný stav tomu nezodpovedá, že je preto nutné správne upraviť československý problém. „Slováci považovali by ovšem za ideálne riešenie, keby na českej strane vznikol rovnocenný partner pre SNR."

Návrh Lettricha bol odmietnutý. I G. Husák, zaviazaný straníckym uznesením, sa postavil na stanovisko, aby sa rokovalo len o vymedzení kompetencie SNR. Dvojdenné rokovania boli veľmi rušné, slovenská delegácia, podporovaná českými komunistami, musela zviesť úporný boj s čechoslovakistami, usilujúcimi sa o rozšírenie krajinského zriadenia na Slovensku, respektíve s úsilím znížiť kompetenciu SNR a Zboru poverenikov na najnižšiu mieru. Avšak nebola úplná zhoda ani medzi slovenskými a českými komunistami. Na rokovaniach K. Gottwald navrhol, aby poverenictvá boli zodpovedné ministerstvám, čo K. Šmidke odmietol ako i celá delegácia SNR. Po ďalších rokovaniach Gottwald ustúpil zo svojho stanoviska a uznal, že poverenik je politickou figúrou, a ako taký nemôže byť podriadený ministerstvu.

Výsledkom rokovaní bolo prijatie Prvej pražskej dohody. Na rokovaniach bol zamietnutý návrh SNR na symetrické usporiadanie, ale taktiež i návrh na rozšírenie krajinského zriadenia na Slovensko. Bol to kompromis, na podklade ktorého bolo dosiahnuté to hlavné, podstatné, t. j., aby slovenský národ bol pánom vo svojej krajine, aby SNR a Zbor poverenikov plnili úlohu slovenského parlamentu a slovenskej vlády. Štátna správa (moc vládna a výkonná) na Slovensku ostali plne v rukách Slovákov, v rukách Zboru poverenikov SNR. SNR ostala naďalej nielen zákonodarným orgánom, ale i orgánom štátnej moci na území Slovenska.

Na základe dohody medzi vládou ČSR a Predsedníctvom SNR prebiehali rozhovory medzi ministrami a poverenikmi o rozdelení právomoci medzi ministerstvá a poverenictvá, o formách spolupráce, spôsobe zastúpenia Slovákov v jednotlivých rezortoch.

Tak napr. dohoda medzi ministerstvom informácií a poverenictvom informácií určovala, že v zásadných spoločných otázkach, najmä v otázke zahraničnopolitického významu, dohodnú sa minister a poverenik. Dohoda tiež určovala zastúpenie Slovákov v ministerstve a ostatných centrálnych inštitúciách. Dohoda stanovila, že v ministerstve informácií, v jeho prezídiu, vo všetkých jeho odboroch a podnikoch budú v patričnom počte zastúpení Slováci. Všetkých slovenských zamestnancov menoval minister na návrh poverenika so súhlasom Poverenictva SNR. Na ministerstve mal byť menovaný slovenský referent, ktorý mal byť v priamom styku s ministrom a mal byť poradcom vo všetkých veciach, týkajúcich sa Slovenska. Slovenskému referentovi mali všetky odbory ministerstva oznámiť opatrenia zásadnej povahy. V ČSTK mali byť zastúpení Česi a Slováci paritne. Riaditeľ mal zástupcu, ktorý bol vždy inej národnosti ako riaditeľ. Dohoda stanovila i kompetenciu ministra v pomere k Slovensku. Minister mal právo kontrolovať ako sa uplatňujú smer-

nine vládnej politiky v slovenskej tlači, obzvlášť s ohľadom na štátne záujmy v pomere k zahraničiu, a najmä k spojencom.

I v ostatných dohodách v dôležitých celoštátnych veciach bola stanovená zásada spolupráce a dohody medzi ministrami a poverenikmi.

Medzi dohodami boli väčšie alebo menšie odlišnosti. Kým dohoda medzi ministrom informácií a poverenikom v otázke zastúpenia Slovákov v ministerstve a celoštátnych inštitúciách stanovila zásadu primeraného zastúpenia, tak dohoda medzi Ministerstvom školstva a Povereníctvom školstva stanovila zásadu 1:2.

V prvej pražskej dohode boli taxatívne vymedzené celoštátne veci, spadajúce do kompetencie celoštátneho zákonodarstva. Zákonodarná činnosť SNR nebola konkrétne vymedzená. Do jej kompetencie patrilo všetko to, čo nespadlo do kompetencie celoštátneho zákonodarného orgánu. Bolo to vymedzenie veľmi nepresné, zasahovalo do všetkých odborov štátnej správy. Samotná dohoda prinášala nebezpečenstvo, že i pri dobrej vôli oboch strán vzniknú možnosti rôznej interpretácie dohody.

Možno povedať, že na základe Prvej pražskej dohody išlo v podstate o politickú autonómiu s prvkami federalizmu. Najdôležitejším prvkom federalizmu bola účasť SNR na tvorbe celoštátnych zákonov. Tento prvok federalizmu bol odstránený ustanovením Dočasného národného zhromaždenia. Ďalší prvok federalizmu bol, že sa vzťahy medzi SNR a centrálnymi orgánmi republiky upravovali na základe dohody medzi vládou a SNR. Obdobne sa upravovali i vzťahy medzi ministerstvami a povereníctvami.

Slovensko dostalo na základe moskovských ako i ďalších rokovaní možnosť dostatočného zastúpenia v celoštátnych orgánoch, čo do počtu i významu. Toto riešenie zodpovedalo zásade „rovný s rovným". Najdôležitejším zastúpením bolo zastúpenie vo vláde, v Dočasnom národnom zhromaždení a na ministerstvách. Slovensko malo vo vláde 2 podpredsedov vlády, 4 rezortných ministrov. Bolo to 27,2 %, čo odpovedalo počtu obyvateľstva na Slovensku. Ďalej malo 3 štátnych tajomníkov (Ministerstvo zahraničných vecí, zahraničného obchodu a národnej obrany), ktorí boli rovnoprávnymi členmi vlády. Spolu so štátnymi tajomníkmi malo Slovensko 9 členov vlády, čo činilo 36 %. V Dočasnom národnom zhromaždení dostalo Slovensko z 300 poslancov 100 poslancov, čo bolo oveľa viac ako by odpovedalo počtu obyvateľstva na Slovensku.

Ďalším dôležitým opatrením pre riešenie vzťahu Čechov a Slovákov bol ústavný dekrét prezidenta republiky z 25. 8. 1945 o Dočasnom národnom zhromaždení. V dekréte sa stanovilo: „Vo veciach týkajúcich sa ústavoprávneho postavenia Slovenska je treba tiež súhlasu väčšiny prítomných členov Dočasného národného zhromaždenia zo Slovenska". Tým boli Slovákom dané právne záruky, že len v súlade s vôľou slovenského národa môže sa riešiť ústavné postavenie Slovenska. Týmto zákonom bola v právnom poriadku zvýraznená rovnoprávnosť slovenského národa s národom českým. I tento moment v štátoprávnych vzťahoch Čechov a Slovákov je možno pokladať za prvok federalizmu.

Prvou pražskou dohodou a týmto ústavným dekrétom končí prvá etapa riešenia štátoprávneho vzťahu Čechov a Slovákov. Jej hlavnou náplňou bolo predbežné usporiadanie štátoprávnych vzťahov, ktoré malo platiť až do prijatia novej ústavy.

Prvou pražskou dohodou sa upevnilo asymetrické riešenie; bolo výsledkom politickej reality Československa, výsledkom vtedajších špecifických podmienok, keď sa na moci podieľala buržoázia. Asymetrické riešenie bolo dôkazom realistického prístupu vedenia KSČ k tejto zložitej otázke, kde bolo potrebné robiť kompromisy. Avšak slovenská strana asymetrické riešenie chápala len ako prechodný stav, rátala s tým, že vo vhodnej chvíli sa vláda a SNR znovu vrátia k návrhu SNR.

V našej historickej literatúre sa dosiaľ vysvetľoval postoj k Prvej pražskej dohode tak, ako keby ju slovenské pokrokové vrstvy a obidve politické strany prijali jednoznačne kladne. Problém bol však zložitejší. S asymetrickým riešením bola nespokojnosť v oboch politických stranách. Pri schvaľovaní Prvej pražskej dohody v SNR vystúpil s kritikou asymetrického riešenia Jozef Valo. V predsedníctve ÚV KSS kriticky vystúpil dr. Čech. Po kádrových zmenách vo vedení KSS na Žilinskej konferencii bola zatlačená kritika asymetrického riešenia a vedenie KSS sa plne postavilo za Prvú pražskú dohodu.

V Demokratickej strane bola taktiež nespokojnosť s asymetrickým riešením. Lettrich vystúpil pri prvej vhodnej príležitosti proti asymetrickému riešeniu na najkompetentnejšom fóre, na pôde Dočasného národného zhromaždenia v novembri 1945, kde požadoval zriadenie rovnocenných orgánov i pre český národ, tak ako ich má slovenský národ v SNR a Zbore poverenikov.

Prvá pražská dohoda dlho nevydržala. Hneď zo začiatku sa v centrálnych orgánoch prejavoval silný tlak na obmedzenie kompetencie SNR. Už na základe II. pražskej dohody z 11. apríla 1946 bola obmedzená právomoc SNR v personálnych otázkach. K zásadnému zlomu dochádza po voľbách na základe III. pražskej dohody, keď slovenské národné orgány boli podriadené vláde. Podriadenie slovenských národných orgánov vláde si vynútili české politické strany pod vedením KSČ z obavy, aby v dôsledku víťazstva Demokratickej strany jej reakčné elementy nevyužili široké právomoci na separovanie Slovenska od českých krajín, na hamovanie pokrokového vývoja republiky. Slovenskí komunisti dali súhlas k III. dohode v presvedčení, že akonáhle sa zmení politická situácia, dôjde k odstráneniu centralizačných opatrení, k posilneniu a rozšíreniu právomoci slovenských národných orgánov. Predpoklad slovenských komunistov sa nesplnil. Ústava 9. mája, ktorá bola prijatá po februárovom víťazstve pracujúceho ľudu, išla v centralizácii ešte ďalej ako III. dohoda. Už v tejto dobe asymetrické riešenie zlyháva. Kým na slovenskej strane vyvoláva pocit nedoriešenia problému, na českej strane vyvoláva pocit, ako keby Slováci mali v republike privilegované postavenie vzhľadom na to, že majú vlastné národné orgány. Asymetrické riešenie už v tejto dobe je určitou prekážkou pre nastolenie vzťahov úplnej dôvery a vzájomnej spokojnosti u oboch národov.

V podmienkach, keď sa na moci podieľala buržoázia, neboli predpoklady na prechod k federatívnemu usporiadaniu. Takéto podmienky vznikli až odstavením buržoázie od politickej moci. Nedemokratické metódy vo vnútri strany znemožnili po februári 1948 znovu vyzdvihnúť otázku federácie, a tak sa asymetrické riešenie v Československu zafixovalo na dlhé roky v podmienkach, keď pomer triednych síl už umožňoval ísť ďalej v riešení vzťahu Čechov a Slovákov — k federácii.

Doc. dr. JAROSLAV BARTO, CSc.

Návrh SNR z 26. mája 1945 na riešenie československého pomeru, ktorý bol predložený na rokovaniach medzi vládou a Predsedníctvom SNR v dňoch 31. mája—1. júna 1945. Návrh bol zamietnutý.

NÁVRH

Slovenskej národnej rady na riešenie československého pomeru

I. ČSR je pevná, jednotná, nedeliteľná.

II. ČSR je slovanským štátom dvoch samosprávnych a rovnocenných národov: slovenského a českého.

III. ČSR má jednu hlavu štátu, československý snem a československú vládu, slovenský snem a slovenskú vládu, český snem a českú vládu. Do ústavoprávneho usporiadania vecí zákonodarnú a vládnu moc na Slovensku vykonáva Slovenská národná rada.

IV. Do pôsobnosti československého snemu bude spadať vydávanie zákonov, týkajúcich sa celoštátnych záležitostí, najmä vo veciach:

1. ústavy a štátnych hraníc,
2. úpravy a vymedzenia základných práv a slobôd občianskych,
3. národnej obrany,
4. politického a hospodárskeho styku so zahraničím,
5. meny,
6. štátneho rozpočtu, záverečných účtov, štátneho dlhu a pôžičiek, ako aj kontroly hospodárenia štátu a národných vlád.
7. colných, ako aj vo veciach spotrebných daní a finančných monopolov, daní z hospodárskeho styku (daň z obratu a prepychová daň), priamych daní, poplatkov a regálov (poštovného, mincového, loterného),
8. štátneho občianstva, vysťahovalectva a prisťahovalectva a cestovných pasov,
9. dopravy, pošty a telekomunikácií,
10. poštovej, sporiteľnej a šekovej služby,
11. patentov, ochrany vzorkov a známok, mier a váh, vymeriavania a mapovania,
12. hospodárskych a finančných, potrebných na zabezpečenie rovnakých podmienok hospodárenia a podnikania,
13. štátnych podnikov, ústavov a zariadení,
14. práva občianskeho, obchodného, zmenkového a šekového, trestného, ako aj administratívneho a súdneho pokračovania,
15. stavovských a platových štátnych a verejných zamestnancov,
16. vo veciach, ktoré sa majú na základe vzájomnej dohody národných vlád jednotne upraviť.

Funkciu československého snemu prechodne vykonáva revolučný československý snem, zložený z delegátov národných snemov.

V. Československá vláda vykonáva vládnu a výkonnú moc vo veciach ústavy a štátnych hraníc, národnej obrany, politického a hospodárskeho styku so zahraničím, meny, štátneho rozpočtu, záverečných účtov, štátneho dlhu a pôžičiek, kontroly hospodárenia štátu a národných vlád a koordinuje vládnu a výkonnú moc, obstarávanú národnými vládami. Dohodou národných vlád možno zveriť vládnu a výkonnú moc československej vláde aj vo veciach, ktoré by inak patrili do pôsobnosti národných vlád.

Súdnictvo v najvyšších stoliciach má byť jednotné (ústavný súd, volebný súd, najvyšší súd, najvyšší správny súd, patentný súd). Sídlo najvyššieho súdu nech je na Slovensku.

VI. Národné snemy sú oprávnené vydávať normy vo všetkých odboroch verejného života, ktoré nespadajú do pôsobnosti československého snemu podľa bodu IV.

VII. Národné vlády vykonávajú vládnu a výkonnú moc vo všetkých veciach, ktoré nie sú vyhradené československej vláde v zmysle bodu V. (čo napr. znamená, že správu všetkých štátnych príjmov aj cieľ obstaráva tá národná vláda, v oblasti ktorej sa vyberajú).

VIII. Financovanie spoločných vecí sa deje zo spoločných príjmov, kam patria clá a colné poplatky, monopolné dávky, spotrebné dane, administratívne príjmy ústredných štátnych úradov a súdov a prípadné príspevky národných vlád.

Príspevky národných vlád a spoločné veci by sa mali určovať podľa hospodárskeho potenciálu jednotlivých národných celkov.

Treba poznamenať, že výnos dane z obratu, vyberanej podľa systému československého a slovenského nemožno deliť podľa teritoriálneho princípu. Uhrn, vyberaný v obochnárodných oblastiach by sa musel prideľovať národným vládam, na základe dohodnutého kľúča. Výnos dane z obratu, vyberanej podľa pôvodne nemeckého systému, prevzatého v Čechách a na Morave, v prípade, že by bol zavedený i na Slovensku, nepotrebuje z hľadiska teritoriálneho korektívy.

PREDVOJ, č. 19/68, 9. mája 1968, str. 1.a 6.

PREDVOJ, č.19/68, 9. mája 1968, str. 1. a 12. 10/137/XI

Demokratizačný proces a naša zahraničná politika

VÁCLAV KOTYK
Výňatok

Požiadavka vlastnej zahraničnej politiky sa dnes nekladie po prvý raz. Ak sa pozrieme na vývoj od roku 1956, od vtedajšieho februárového zasadnutia ÚV KSČ o otázkach našej zahraničnej politiky, stretávame sa v mnohých stranických a štátnych dokumentoch s požiadavkou využívať objektívne špecifické podmienky Československa k rozvoju vlastnej zahraničnej politickej iniciatívy. Tento moment sa objavil v súlade s celkovou vývojovou tendenciou vo vnútri socialistického sveta, kde sa postupne upúšťalo od praxe, v ktorej sa politika jednotlivých socialistických krajín obmedzovala len na podporu zahraničnopolitických krokov ZSSR a do sféry medzinárodnej politiky postupne a s rôznou intenzitou vstupovali jednotlivé socialistické štáty. Keby sme vychádzali z vyhlásenia o potrebe vlastnej zahraničnej politiky a zo skutočnosti, že Československo skutočne na poli medzinárodnej politiky uskutočnilo rad krokov odpovedajúcich jeho podmienkam a potrebám, ktoré rozhodne nemožno podceňovať, mohlo by sa zdať, že je vlastne všetko v poriadku, že nevzniká otázka hlbšieho zamyslenia sa nad koncepčnými otázkami, že pred československou zahraničnou politikou nestojí iná úloha, iba pokračovať v doterajšej línii, prípadne túto líniu realizovať inteligentnejšie ako doteraz.

Takto sa otázka veľmi často chápe a prezentuje. Ako prosté pokračovanie v doterajšom poňatí československej zahraničnej politiky, i keď na inej úrovni jej praktického uskutočňovania. Preto sa väčšinou zdôrazňujú len prvky kontinuity — pre čo isto v medzinárodných vzťahoch existujú vážne dôvody — nenadhadzuje sa však i druhý prvok súčasného procesu, prvok diskontinuity, vyplývajúci zo skutočnosti, že sa niečo podstatného v oblasti podmienok vytvárania československej zahraničnej politiky mení.

Prelo orientácia na púhe zlepšovanie existujúcej zahraničnopolitickej koncepcie a praxe by bola, podľa mojej mienky, veľmi formálnym prístupom k uzneseniu a výsledkom januárového pléna ÚV KSČ a nepochopením novej historickej situácie, nových podmienok a možností pôsobenia zahraničnej politiky. Ak totiž v minulosti úvahy o vlastnej politike boli prevažne púhymi proklamáciami, potom v súčasnom období sa vytvárajú nové podmienky pre realizáciu týchto úvah, vyjadrujúcich životné záujmy a potreby ČSSR. Nejde len o prosté nadviazanie na niektoré pozitívne momenty v minulosti, o prosté pokračovanie v doterajšej zahraničnopolitickej orientácii.

O čo teda vlastne ide z hľadiska podmienok a potrieb novej historickej situácie? Podľa mojej mienky ide o to, aby sa rozvíjanie zahraničnopolitickej činnosti v súlade s vnútornými podmienkami a potrebami Československa stalo **vedúcou** koncepciou zahraničnej politiky, rozhodujúcim hľadiskom prístupu k tej či onej otázke, k tej či onej krajine. Dôraz sa teda musí klásť na národné záujmy a potreby Československa ako rozhodujúce hľadisko našej zahraničnej politiky. V tomto zmysle musí československá zahraničná politika rongovať vo svojej obsahovej náplni na podmienky a potreby vnútorného le musí dostať svoju vlastnú tvár. Nejde ostatne o teoretické úvahy. Vývoj objektívneho a zvlášť ekonomického postavenia ČSSR povedie stále viac k nevyhnutnosti vyzdvihnúť do popredia v omnoho väčšej miere záujem a potreby ČSSR, ak sa má vôbec zastaviť proces neustále sa zhoršujúceho nášho postavenia vo svetovej ekonomike. Veď napríklad doterajšie výsledky spolupráce socialistických štátov v RVHP nevzbudzujú príliš veľký optimizmus a pritom je jasné, že nie je v silách jednej krajiny, to znamená ani Československa, dosiahnuť zmeny situácie bez pochopenia snahy ostatných krajín. Tak je tomu aj v mnohých ďalších oblastiach zahraničnopolitického záujmu Československa.

V súvislosti s dôrazom na národné záujmy a potreby Československa, ktoré musia stáť v popredí, kladie sa však otázka, či tento prístup nie je v rozpore s internacionalistickým prvkom, so spoločnými záujmami socialistických krajín. Domnievam sa, že nie. Tento dôraz je v súlade so základnou objektívnou tendenciou vývoja socialistickej sústavy v súčasnom období, ktorou je rastúci vplyv objektívnych špecifických podmienok vnútorných a medzinárodných na politiku jednotlivých komunistických a robotníckych strán a vlád socialistických krajín. Ak sa v minulosti kládol akcent na moment spoločného vo forme podriadenia sa jednotlivých krajín koncepcii „vedúcej krajiny", teraz sa tento akcent kladie na moment špecifického s tým, že ide tiež o určitú vývojovú etapu, o vytváranie predpokladov pre to, aby spoločné záujmy socialistických krajín našli svoje uplatnenie nielen v proklamáciách, ako dopostiaľ, ale predovšetkým v spoločnom postupe. Správne chápanie tohto objektívneho vývojového procesu je jedným zo závažných predpokladov formulácie politiky, ktorá by rešpektovala spoločné záujmy socialistických krajín, ale i záujmy národné.

Rozmanitosť objektívnych špecifických podmienok viedla a vedie v oblasti vzťahov socialistických štátov nielen k rozmanitosti názorov na tú či onú otázku a dokonca i k rozdielnym úvahám koncepčným, ale i k prijatiu novej formuly jednoty socialistických krajín: nie jednotu na základe popierania tejto rozmanitosti, ale na základe jej uznania. V súlade s týmito tendenciami, s ktorými treba i naďalej rátať, sa vo vzťahoch socialistických štátov všeobecne prijala zásada o práve každej socialistickej krajiny nezávisle formulovať a realizovať svoju politiku, vnútornú i zahraničnú. Praktická realizácia tohto princípu vo vzťahoch socialistických štátov, to znamená v oblasti, ktorá má rozhodujúci význam z hľadiska formulácie československej politiky i voči ostatným oblastiam a problémom sveta, je vrcholným záujmom našej republiky. Dôraz na národné

záujmy a politiku jednotlivých krajín, prejavujúci sa rôznou intenzitou a v rôznych formách, výrazne teda ovplyvňuje súčasný obsah jednoty a spolupráce socialistických krajín a kladie v inej podobe ako v minulosti otázku vzťahov medzi národnými a internacionálnymi úlohami komunistických a robotníckych strán socialistických krajín.

Ak sa v minulosti československá zahraničná politika riadila vo svojich konkrétnych prejavoch určitým poňatím vzťahu spoločného a zvláštneho, ak sa v rozhodujúcej miere určovala spoločnými záujmami a iba prizerala k záujmom špecifickým, teda v súčasnom období je potrebné a nutné tento vzťah obrátiť a postaviť národné záujmy na prvé miesto a súčasne brať na vedomie i záujmy spoločné. Tento zásadný postup pochopiteľne nevylučuje, aby sa tento vzťah spoločného a špecifického riešil v určitých konkrétnych otázkach priamo na základe analýzy situácie a jej potrieb. I napriek možnému obvineniu, že ide o ústup od zásad internacionalizmu, ide o prístup, ktorý zodpovedá podmienkam a potrebám súčasnej vývojovej etapy, teda i podmienkam a potrebám Československa.

Z hľadiska dlhodobejších objektívnych vývojových tendencií vo svetovej socialistickej sústave existujú v podstate priaznivé podmienky pre realizáciu vlastnej československej cesty k socializmu zodpovedajúcej národným a revolučným tradíciám ČSSR. Predovšetkým musíme využiť tieto objektívne vývojové tendencie vo vzťahoch socialistických krajín a vo vývoji medzinárodnom z hľadiska vytvárania určitého priestoru pre vlastnú československú zahraničnú politiku. I táto otázka, to znamená otázka, čo si vlastne Československo ako veľká krajina, ako krajina v určitom zemepisnom postavení, s určitými ekonomickými možnosťami a zdrojmi ekonomického rozvoja, môže v oblasti medzinárodnej politiky dovoliť, bola položená. Pritom túto otázku priestoru československej zahraničnopolitickej iniciatívy nemôžeme chápať pasívne, len ako výsledok pôsobenia objektívnych faktorov, ale súčasne aktívne i ako priestor, ktorý československá politika svojou vlastnou subjektívnou činnosťou môže vytvárať a rozširovať.

Bolo by ideálne, keby začlenenie ČSSR do systému spolupráce socialistických krajín vytváralo optimálne podmienky pre vytváranie tohto priestoru, pre rozvoj všetkých nových javov a myšlienok, ktoré sa objavili v československej spoločnosti. Ak však porovnávam súčasné formy a metódy socialistickej výstavby a zvlášť formy a metódy uplatňovania vedúcej úlohy strany v prevažnej väčšine európskych socialistických krajín so súčasnými predstavami a praxou KSČ, bolo by, bohužiaľ, nereálne očakávať, že československé predstavy sa vo väčšine socialistických krajín stretnú s jednoznačnou podporou, pochopením a súhlasom. Navonok, vnútorný vývoj v ČSSR v tomto smere podstatne zmení medzinárodnopolitické postavenie ČSSR. Ak v doterajšom vývoji socialistickej sústavy bola KSČ predovšetkým kritikom mnohých progresívnych návrhov a myšlienok, ktoré sa objavili vo vnútri socialistického sveta — dokonca stála s mnohými ďalšími stranami na čele tejto kritiky — stala sa teraz sama predmetom kritiky konzervatívnych síl, existujúcich vo vnútri socialistického sveta, predmetom určitého nepochopenia a pochybností. Ak napríklad roku 1956 zaujímala KSČ kritický postoj k príchodu Gomulku k moci a k zmenám v poľskej spoločnosti, dnes sa situácia obrátila a je to PZRS, ktorá nie je nadšená zmenami, ku ktorým v ČSSR dochádza.

Schôdzka niektorých komunistických strán v Drážďanoch v marci priniesla len čiastočne jasno do otázky, ktorú si kladú komunistické a robotnícke strany socialistických krajín, do otázky, ako hodnotiť vývoj v Československu. Juhoslávia a Rumunsko tu tvoria výnimku. Nemožno preto nielen vylúčiť nedôveru v niektoré opatrenia československého vývoja, ale ani snahy ovplyvniť procesy vývoja v Československu. Čo sa týka názorov nesprávne hodnotiacich alebo interpretujúcich vývoj v ČSSR, bolo by chybou, keby sa tieto názory dramatizovali, a to zvlášť tam, kde podobné úvahy nevyslovili oficiálni činitelia a na oficiálnych miestach. V tomto zmysle Československo vo vlastnom záujme sa musí usilovať o to, aby otvorená diskusia v národnom rámci platila i v rámci medzinárodnom.

Pokiaľ ide o snahy ovplyvniť československý vývoj využitím momentov určitého objektívneho zapnutia Československa s oblasťou vzťahov socialistických krajín, môžeme trocha zjednotene povedať, že ak Československo má životný záujem na spolupráci so ZSSR a socialistickými štátmi, ktorú chápe ako základnú líniu a ktorú nechce meniť, potom z druhej strany ZSSR a rad socialistických krajín má životný záujem i na spolupráci s Československom, ktorého miesto v bezpečnostnom systéme socialistických krajín a v úvahách o ekonomickom rozvoji socialistického sveta nie je bezvýznamné. Táto situácia vytvára určité hranice, v ktorých sa síce dajú prípadne využívať určité skutočnosti k možnému ovplyvňovaniu vnútropolitického vývoja v ČSSR, ktorých prekročenie si však ani jedna strana nemôže dovoliť. Pred dvadsiatimi rokmi, v situácii kvalitatívne odlišnej od situácie dnešnej, nebolo možné donútiť k ústupu od vlastných predstáv socialistickú krajinu — mám na mysli Juhosláviu — ktorá nastúpila svoju vlastnú cestu. Tým viacej to platí v súčasnom období. Preto si treba nevyhnutne uvedomiť, že v súčasnej etape vývoja socialistickej sústavy a vývoja medzinárodného neexistuje väčšie nebezpečenstvo pre demokratizačný proces, ako naša vlastná nerozhodnosť a nedôslednosť.

PREDVOJ, č.19/68, 9. mája 1968, str. 1. a 12.

PREDVOJ, č. 18/68, 2. mája 1968, str. 4. a 5.

12/137/XI

OSUD DRUHÉHO NAJSILNEJŠIEHO MUŽA

KAREL HÁJEK

Mám syna. Keď bol menší, patril k takzvanej oleandrovej triede deväťročenky, ktorá do Zjazdového paláca v Prahe „dodávala" chlapcov a dievčatá vždy, keď sa konala veľká udalosť. Deti dostali obligátnu kyticu červených klincov, obliekli si pioniersky úbor a kvety odovzdali predstaviteľom. Dospelí im tleskali do taktu a fotograf „četky" oleandrové deti, čo robili šťafáž, vyfotografoval. A tak sa aj môj syn dostal do novín už veľmi skoro. Potom si kupoval fotografie, na ktorých bol s predstaviteľmi a dával si ich za sklo knižničky a cítil sa povznesený.

Raz prišiel za mnou dosť vzrušený: „Otec, mám roztrhať fotografiu, čo som na nej s ministrom Barákom?" Prišiel aj po druhý, tretí raz a znova, keď sa dozvedel zo zlomyseľne rozšifrovanej „šepkandy", že vraj František Zupka utiekol s peniazmi do Švajčiarska. Od neho mal totiž podpísanú knižku a spoločnú fotografiu z odborárskeho zjazdu. Takých ťažkostí mal v svojom útlom veku niekoľko. V uplynulých dvadsiatich rokoch patrili životné komplikácie k človeku ako štátny znak k republike.

☑

Jedného dňa sme sa zišli v suterénnej miestnosti Ústredného domu armády v Prahe. Pri stolíkoch boli väčšinou starší ľudia. V miestnosti, osvetlenej intímnym svetlom, bolo pomerne pokojne a servírka sa veru nezapotila. Sem chodia ľudia, ktorí veľa neminú. Zberateľia kuriozít, nálepiek, pivných tácok, odznakov, zápalkových škatuliek atď. Podchvíľou k nám niekto pristúpil a spýtal sa, či sme zberatelia a či chceme niečo vymeniť.

Stretnutie, o ktorom budeme teraz rozprávať, je jednostrannou výpoveďou a nerobí si nárok na presnosť. Chcem povedať iba niekoľko faktov zo života kedysi druhého najmocnejšieho človeka Československa, jeho vzostup na politickom a spoločenskom rebríčku boli rýchly a pád hlboký. Chcem rozprávať o Rudolfovi Barákovi, ktorý je teraz šiesty rok nedobrovoľným obyvateľom opavskej väznice. Odsúdili ho na päťnásť rokov.

Sedíme a zhovárame sa s pani Jarmilou Barákovou a jej 27-ročným synom Pavlom, osvetľovačom pražského divadla. Za bránou. Druhý, 25-ročný syn Zdeněk je šoférom ústrednej vojenskej nemocnice a dcéra sa pripravuje na maturitu. Nebol to ľahký rozhovor a nikto z rodiny Barákovcov nemal naň príliš chuť.

VZOSTUP

Rudolf Barák začal svoju — ak tak môžeme povedať — kariéru v Blansku na Morave ako každý iný komunistický funkcionár. Pre otvorenosť, bystrú hlavu, osobnú skromnosť a obetavosť bol veľmi obľúbený. Postupne išiel z jednej funkcie do druhej, napokon sa stal ministrom vnútra — najmladším ministrom tých čias a vysokým funkcionárom strany. V Prahe sa začalo povrávať, že je Novotného človekom. Bola to pravda?

PAVEL BARÁK: Presne vám nepoviem, prečo išiel otec tak rýchle hore. Ľudia ho mali radi a on bol veľmi schopný. To sa o ňom vedelo. A potom, pokiaľ viem, po smrti Gottwalda upozornili na otca sovietski poradcovia a možno preto išiel v roku 1953 do Prahy.

JARMILA BARÁKOVÁ: Vzťah medzi manželom a Antonínom Novotným bol spočiatku skutočne dobrý, možno povedať priateľský a myslím si, že súdruh Novotný ho mal určitý čas rád. Schádzala som sa s Boženou Novotnou, medzi nami boli tiež dobré vzťahy a po každý raz som jej vravela, čo si myslím, čo je dobré a čo nie a ona bola voči mne tiež otvorená. Keď sa Novotný stal prvým mužom v krajine, často sa ma Božena Novotná úzkostlivo pýtala: „Čo myslíš, stačí na to ten náš otec, nie je slabý, keď nemá školy?". Bola som presvedčená, že na to stačí.

ŽIARLIVOSŤ

Dobré, vari úzke vzťahy bez zábran trvali asi dva roky. Potom sa už nikto na nič nepýtal a Novotný, ktorý sa spočiatku radil s mnohými súdruhmi, sa prestal radiť a už na všetko stačil; asi si myslel, že to robí dobre — vyplýva z rozhovoru s rodinou Barákovcov. V živote Novotného nastal pravdepodobne zlom, keď takmer chorobná nedôvera u neho dosiahla vrchol a medzi elitou začalo hrať dôležitú úlohu ž i a r l i v o s ť.

PAVEL BARÁK: Mal som málo príležitostí s otcom hovoriť, stále mal prácu a voľných chvíľ bolo naozaj veľmi málo. Len počas dovolenky sme sa zhovárali. Otec mi raz vravel, že je na tom dobre, pretože vie, že je jediný, proti ktorému západné rozviedky nič nemajú. Ani materiály, ani klebety. To mu dávalo istotu po všetkých stránkach.

Viete, život elity má svoje vlastné, veľmi špecifické nepísané zákony. Ekonomicky boli všetci na tom dobre a nemali v tomto ohľade žiadne starosti, ale slobodní neboli. Ti hore — som o tom hlboko presvedčený — boli menej slobodní ako priemerní občania republiky.

Zase sa dotknem toho, čo sa tu už povedalo. Žiarlivosti. Nikto nesmel prerásť prvého, nikto nesmel mať väčšiu popularitu a nikto sa tiež nemohol robiť múdrejším. Ak sa o niekom začalo za chrbtom hovoriť, bolo to zlé znamenie. A keď sa potom niektorý z exponovaných ľudí o niečo usiloval, hoci len o zvýšenie vzdelania, nebolo to dobre.

JARMILA BARÁKOVÁ: Pamätám sa, ako sa ma raz B. Novotná pýtala, čo to má znamenať, že Černík sa dal na štúdium. Čo tým myslí, o čo sa snaží. Asi mala obavu, že jej mužovi prerastie cez hlavu. Našťastie súdruh Černík na verejnosti vystupoval málo, a tak sa mu nič nestalo.

NEDÔVERA

Vzťahy hore boli určite veľmi komplikované. Azda o to viac, že na pozadí individuálneho mocenského boja vystupovali, ako strašiak, procesy z päťdesiatych rokov. Niekto mal na nich väčšiu, niekto menšiu vinu. Zostali ľudia, ktorí procesy prežili a boli síce mlčanlivým, ale predsa len živým, hrozivým svedomím. Dnes sa vraví, že Rudolf Barák má vinu na tom, že rehabilitácia nevinne odsúdených sa neuskutočnila včas a dôkladne. Že zo služieb vnútra neodstránil vyšetrovateľov a osoby, ktoré sa jednoznačne kompromitovali. Nemôžem veci posúdiť, to určite urobia ľudia povolanejší. Kladiem sebe i svojim spolustolovníkom otázku, či sa v tom dalo alebo nedalo niečo robiť.

JARMILA BARÁKOVÁ: Vravi sa, že manžel má na tom vinu. Ale tie veci nie sú také jednoduché, ako sa zdá. Keď sa manžel stal ministrom vnútra, po nejakom čase sa usiloval, aby bol námestník Kotál zbavený funkcie. Bol to človek málo schopný s niektorými nedobrými ľudskými vlastnosťami. V poslednom čase sa o ňom tiež písalo, že mal podiel na nezákonnostiach. Barák bol, ako sám pravíte, druhým najmocnejším mužom republiky a vidíte, Kotál sa zbaviť nemohol a nemohol. Súdruh Novotný to nepripustil ani prvý, ani druhý, ani tretí raz. Nakoniec to bol Kotál, ktorý prišiel manžela zatknúť. Minister vnútra nebol nikdy pánom ani na svojom ministerstve, ani doma. To sú veľmi komplikované záležitosti.

Nedôvera, mocenský boj, to sú zlé veci. Keď mal manžel narodeniny, priatelia z vnútra mu povedali, že mu počas opráv vily zamontovali odpočúvaciu aparatúru. Z príkazu Novotného. Potom sme prehľadali celú vilku, viete si to predstaviť, pred domom, ako obyčajne, stála stráž „ochranky" a my sme vnútri hľadali a hľadali, a nič nenašli, pretože to asi zamontovali veľmi dobre. Prečo to robili, veď manžel bol predsa slušný človek?

PAVEL BARÁK: S odpočúvacím zariadením sme mali skúsenosti už skôr. Keď začal v Prahe vysielať nový televízny vysielač na Cukráku, museli sme u nás doma presmerovať televíznu anténu. Otec

mi povedal, že presmerovanie nám urobia odborníci z vnútra, nech si však na nich dáme pozor, aby niečo nezamontovali. Prišli ďalej, pozor sme dávali, ale tí chlapi boli takí šikovní, že sa ustrehnúť nedali. A to bolo v čase, keď bol otec ministrom vnútra a mal vysokú funkciu na ÚV KSČ, keď sa rozprávalo, aká má veľká moc.

NÁZOROVÉ ROZDIELY?

Rudolf Barák mal nesporne veľkú moc, ale ani tá ho nestačila uchrániť od praktík, používaných v tom čase voči ľuďom mocensky podstatne slabších. Systém nedôvery, neúprimnosti a žiarlivosti zohral svoju úlohu. A snáď aj obavy. Barák, ako minister vnútra, vedel veľa. Možno až nebezpečne veľa. Vedel o procesoch, o nevinne popravených a každého z vedenia poznal osobne. Nechcel svoje znalosti využiť alebo zneužiť a v príhodnej chvíli získať ešte silnejšie mocenské postavenie? Ako to v skutočnosti bolo? Moji spolubesedníci nemôžu presne odpovedať a mnohé veci ani nepoznajú.

JARMILA BARÁKOVÁ: Manžel určite vedel veľa vecí. Ambície, nie, tie nemal, bol to nanajvýš slušný a poctivý človek. Myslím si, že jeho pád má politické motívy, a potom — znova opakujem — žiarlivosť.

Pred rokmi sme boli so stranickou delegáciou v Číne a Rudolf Barák mal na tamojšiu situáciu odlišný názor ako súdruh Hendrych a Novotný, ktorí tam boli tiež. Svoj názor povedal manžel na spiatočnej ceste pri medzipristátí v Moskve a o niečo neskôr sa zmenil názor na čínske záležitosti vo všetkých socialistických krajinách. A bolo to tak, ako sa na vec pozeral Barák. Potom išiel na zlatú strany do Tirany, počínal si dobre a vyslúžil si pochvalu N. S. Chruščova. Niekomu sa také veci prirátajú k dobru, niekomu naopak. Potom je tu tiež historka s útlymi knižočkami, kde boli na cigaretovom papieri vytlačené fakty i klebety o A. Novotnom. Manžel priniesol knižočky zo Slovenska. Pôvodne ich chcel zničiť, ale potom si vec rozmyslel a dal ich Novotnému, aby vedel, čo sa o ňom vraví. Boli v tom rodinné i politické veci, aj také, že keď ide Novotný večer na prechádzku do hradnej záhrady, nechá si najskôr rozsvietiť všetky svetlá, pretože má strach zo samoty a tmy. To sa stalo niekedy v roku 1959 a keď manžel tie knižočky súdruhovi Novotnému odovzdával, mal z toho iba nepríjemnosti. Tie sa stupňovali a hromadili. Než zomrel súdruh Zápotocký, poznal k sebe niektorých súdruhov, ktorých mal rád. Dolanského, Fierlingera, Baráka a ďalších, ale Novotného nie. A Václav Kopecký občas prišiel, poklepával Baráka po pleci a vravel: „Ty náš budúci prezident, ty náš budúci predseda". Také veci sa roznesú rýchle a v tom systéme, ktorý panoval, je každé vybočenie a popularita nebezpečenstvom. Veď Barákovi sa popularita vyčítala ako prvým.

PAVEL BARÁK: Otec nechcel byť ani prezidentom, ani niečím iným. Iba výnimočne sme chodili na lyžovačky alebo na Orlík, kde sa vo voľných chvíľach rekreovala elita. Otec bol skromný, športový a voľný čas, pokiaľ ho mal, venoval rodine. Nie je pravda, z čoho ho obvinili, že kradol. Nebolo to treba, mesačný plat mal 25 tisíc korún, a to je viac než dosť.

POSLEDNÉ CHVÍLE PRED PÁDOM

Aké boli posledné chvíle pred pádom R. Baráka. O príčinách pádu Rudolfa Baráka je mnoho dohadov. Povráva sa o liste, ktorý údajne napísal N. S. Chruščovovi, kde sú vraj nezdvorilé, kritické pripomienky k osobe bývalého prezidenta a iným súdruhom, zmienky o nezákonných procesoch. Autentičnosť dokumentu nikto nepotvrdil, ani nevyvrátil a nie je potvrdené, že sa list objavil na stole A. Novotného.

JARMILA BÁRÁKOVÁ: V januári 1961 odišiel manžel z vnútra, stal sa podpredsedom vlády a povedali mu, že to je povýšenie. (Aj Rudolf Slánský bol preradený na predsedníctvo vlády ako medzistanicu medzi slobodou a kriminálom — pozn. red.) Ešte nezačal ani porladne úradovať, keď ho priatelia z vnútra varovali, že Kotál začína na neho zbierať materiály. Určite to nerobil z vlastnej iniciatívy.

MAŠINÉRIA

Rudolf Barák začal robiť veci, ktoré by asi predtým nerobil. Bolo to preto, že myslel na zadné kolieska, že vedel a cítil, čo sa nezadržateľne blíži a že sa rútil do priepasti? U svojich rodičov ukryl väčšiu čiastku peňazí — okolo 400 tisíc korún. Jeho synovia ukryli vo vilke väčšie množstvo spotrebného tovaru — tranzistory, nejaké hodinky, kabáty a iné. Peniaze vraj boli našetrené, obrazy kúpené a cenné predmety dostal Rudolf Barák do daru.

Keď ho potom postavili pred súd, obvinili ho z krádeže a sabotáže. Napokon, súdil ho vojenský tribunál — s vylúčením verejnosti. Čo sa v rodine R. Baráka začiatkom roku 1962 v skutočnosti dialo?

JARMILA BÁRÁKOVÁ: Dňa 23. januára 1962 zbavilo politbyro manžela funkcie. Vtedy bol chorý, nedostal už plat a Novotný zariadil, aby ho nevzali do „sanopsu" na liečenie. Tak sa liečil na prvom poschodí vilky vo svojej izbe. O týždeň neskôr, 30. januára, prišlo k nám zrazu desať ľudí z vnútra a prakticky nám obsadili byt. Ale to sa vlastne ešte nič nedialo. Popoludní potom prišiel Kotál a Kavan z vnútra a chceli manžela odviesť. Šla som k telefónu a volala súdruhovi Novotnému a povedala som mu, čo sa u nás deje. On povedal, že tak si to neželal. K telefónu išiel potom Kotál a keď s ním Novotný dohovoril, nechal Kotál ľudí odvolať. Ale potom sa pred domom objavila sanitka s profesorom a chceli Baráka odviezť, vraj na liečenie. Trpel bolesťami pečene, ale ja som ho nechcela pustiť, pretože som nevedela kam ho odvezú.

Nakoniec sanitka odišla, potom aj Kotál a Kavan, ale okolo 16. hodiny popoludní prišiel prokurátor. Pustila som ho k manželovi, čosi v izbe písali, možno protokol, a potom sa R. Barák obliekol a odišiel s prokurátorom a domov sa už nevrátil.

PAVEL BARÁK: My sme sa mohli ešte tri dni voľne pohybovať, neskôr sme nesmeli už ani z domu do záhrady, na a nakoniec nás všetkých zatvorili. Mama bola skoro dva roky vo väzení v Pardubiciach, na cele s rôznymi delikventkami a tiež s vrahyňami. Teraz pracuje ako robotníčka v Aritme. A stále má strach. Pokiaľ jestvuje Kotál, bude sa báť, že sa otcom môže niečo zlého prihodiť.

PREČO?

Rudolf Barák, narodený 11. 5. 1915, si odpykáva svoj pätnásťročný trest v Útvare nápravného zariadenia v cele číslo 8, poštový úrad Opava 1, schránka 115. Pri procese sa k všetkým obvineniam priznal. Ako vieme, priznali sa aj iní.

Čítal som jeho posledný list, odoslaný z väzenia v apríli tohto roku. Písal, že je pre čo žiť a žiadal rodinu, aby nerobila hlúposti. „Ja sa vrátim," píše v závere listu. Riadky sú písané vyrovnaným, úhľadným písmom. Číta noviny, Rudé právo, Mladú frontu, sovietsku Pravdu a v cele je s ním 22-krát trestaný zlodej.

Z obsahu listu, ktorý som čítal, vyplýva, že Barák je o všetkom, čo sa u nás od januára deje, informovaný. Ale ani slovko uspokojenia a radosti. Dokonca mám pocit, možno nepresný, že Rudolf Barák toto dianie prijíma s nedôverou.

Prečo?

Raz za štrnásť dní píše domov štyri strany povoleného textu. Žene, deťom, mame. Predtým mohol vo väzení štyrikrát do roka prijímať návštevu rodiny. V poslednom čase iba dvakrát do roka.

Prečo?

Rudolf Barák zatiaľ nepožiadal o revíziu procesu a nepodal ani jednu sťažnosť.

Prečo?

V posledných dňoch sa v Prahe pokúša rodina dosiahnuť prerušenie trestu a na Najvyššom súde začali práce na revízii procesu.

Čo sa dozvieme?

(Dokončenie v budúcom čísle.)

PREDVOJ, č.18/68, 2. mája 1968, str. 4. a 5.

PREDVOJ, č. 19/68, 9. mája 1968, str. 4. a 5. 14/137/XI

Osud druhého najsilnejšieho muža

II.

BOL RUDOLF BARÁK VINNÝ? / Výňatok /

KAREL HÁJEK

PREDOHRA

V minulom čísle Predvoja sme sa zaoberali súvislosťami, osvetľujúcimi osobné vzťahy medzi Barákom, Novotným a námestníkom ministra vnútra Kotálom. Hľadali sme súvislosti, ktoré by vysvetlili, prečo Baráka súdili za sabotáž a rozkrádanie. Nemohli sme sa zbaviť pocitu, že tu zohrali úlohu aj niektoré osobné veci, žiarlivosť, obavy z konkurencie atď. Tohto pocitu sa nemôžeme zbaviť ani dnes. Je oprávnený, jednoznačný?

KUBÍK: Je to už viac ako šesť rokov, čo som sa zapodieval prípadom R. Baráka. Človek má právo zabudnúť niektoré podrobnosti. Odpis vyšetrovacích spisov som dávno nevidel, mal ho pri sebe zo záhadných a pre mňa nevysvetliteľných dôvodov námestník vnútra Kotál. V spisoch sú všetky protokoly a dôkazové materiály. V čase, keď sa rozhodovalo o stíhaní Baráka, dokončil som práve vyšetrovanie predchádzajúceho prípadu. Bol som voľný. V tom čase sa na vyšetrovacej správe v Ružyni začalo šepkať o istom veľmi tajnom prípade, ktorý je na obzore a po ktorom ŠtB ide. Skoro som sa dozvedel, že ide o jenyša, Barákovho spolupracovníka, ktorého vyšetrovali pre podozrenie z rozkrádania národného majetku. Neskôr ho odsúdili k dlhoročnému väzeniu. Vtedy som ešte nevedel, že najväčšie prekvapenie len príde.

Zrazu ma zavolali, aby som prišiel na Ministerstvo vnútra kvôli dôležitej záležitosti. V predsieni ma privítala skupina ľudí: „Budeš robiť Baráka". Považoval som to za nemiestny žart. Otvorili sa však dvere a v nich sa objavila hlava podplukovníka Lédla, ktorý ma vyzval, aby som vstúpil. (O Lédlovi sa hovorí, že v päťdesiatych rokoch viedol vypočúvanie a že to bol on, čo po poprave nechal rozhadzovať po poliach popol Rudolfa Slánskeho. Musel opustiť vnútro v roku 1962 a teraz pracuje v jednom z ústavov ČSAV — pozn. autora). *V miestnosti už boli ďalší funkcionári vnútra, námestník vnútra, plukovník Samek, ďalší námestník ministra a Kavan, náčelník jednej správy Ministerstva vnútra. Predložili mi uznesenie o vznesení obvinenia na Rudolfa Baráka a povedali: Podpíš, budeš to robiť!*

Nikdy som nevletel do vecí s horúcou hlavou. Ani v tomto prípade som nechcel urobiť výnimku, a tak som si sadol a začal čítať obvinenie. Obvinení bolo toľko a takých presvedčivých, že som podpísal a prípad prevzal.

AKO VZNIKLO OBVINENIE ZO SABOTÁŽE

Dnes sa už definitívne vyvrátilo, že Barák bol sabotér. Obvinenie, ktoré sa proti nemu vznieslo v tomto smere, je neopodstatnené a nepravdivé. Bolo nezákonné, že Baráka, ako civila, súdil vojenský súd s vylúčením verejnosti a že nemal možnosť účinne sa brániť. Ale ako sa vôbec obvinenie zo sabotáže skonštruovalo, ako vôbec vzniklo?

KUBÍK: To, čo vám teraz poviem, nemám presne overené, ale myslím si, že je to realita. Krátko predtým, ako vypukla „Aféra Barák", otvoril Viliam Široký trezor, ktorý mal Barák na predsedníctve vlády. Keď ho otvoril, zbadal tam valuty — asi 70 000 dolárov. Tieto patrili, ako sa neskôr ukázalo, Ministerstvu vnútra. Široký okamžite zavolal Novotného. Ten prišiel, strašne sa naštval a kričal, že je to sabotáž. A tak teda...

VZŤAHY MEDZI ĽUĎMI

Vzájomné vzťahy medzi niektorými osobnosťami, ako sme už povedali, nebolí dobré. Rovnakú otázku, akú som položil Jarmile a Pavlovi Barákovým, položil som aj podplukovníkovi Kubíkovi. Pri vyšetrovaní Baráka sa musel niečo dozvedieť a musel si tiež o týchto veciach urobiť vlastnú predstavu. Ako to teda bolo?

KUBÍK: Nerád o týchto veciach hovorím, pretože ani pri vyšetrovaní sme sa celkom zámerne nechceli dotýkať politických otázok. Barák aj tak o nich hovoril, ale niektoré jeho výroky sa považovali za maloměšťácke klebety, za pranie špinavej bielizne. Faktom ostáva, že Barák si sťažoval na nevďačnosť Antonína Novotného. Tvrdil, že bývalý prezident je mu zaviazaný za veľa, čo pre neho urobil. Vyhlásil tiež, že to bol on — Barák, ktorý prvý prišiel s myšlienkou, aby sa Novotný stal prezidentom a aby sa zlúčila straníčka funkcia so štátnou.

Vtedy, ako dobre viete, sa uvažovalo, že prezidentom bude Viliam Široký. Barák podľa svojej výpovede odletel ešte pred voľbou prezidenta s Václavom Kopeckým a ešte s niekým do Moskvy. Tam ilmočili N. S. Chruščovovi svoje názory. Chruščov povedal, že to je naša vec, ale zrejme nenechal nikoho na pochybách, že niet námietok, aby Novotný kumuloval funkcie. Podľa rozprávania, už na spiatočnej ceste do Prahy sa v lietadle dohovoril Barák s Kopeckým, ako predložia politbyru nový návrh na prezidenta. No a nakoniec sa Novotný prezidentom stal. Nerád o týchto veciach obšírnejšie hovorím. V protokoloch nie sú a Barák o nich hovoril v Ružyni vo chvíľach, keď si, podľa môjho názoru, asi potreboval uľaviť.

ZATKNUTIE

O tom, ako Baráka zatkli a čo sa vtedy v jeho vládnej vile dialo, sme už písali. Reprodukovali sme názory syna a manželky R. Baráka. Ako však videl prípravy na zatknutie podplukovník JUDr. Kubík, ktorý sa akcie zúčastnil:

KUBÍK: Keď sa rozhodlo, vari 30. januára 1962, o zatknutí R. Baráka, išiel tam Kotál s Kavanom. Kotál sa veľmi rýchle z nazlostene utrhol na MV, pretože Barák ho prakticky vyhodil. Povedal mu: „Občan Kotál! Ihneď opustíte túto vilu. Nemáte tu čo robiť." V skutočnosti písomný príkaz na zatknutie, súhlas prokurátora a oprávnenie Kotál nemal. Napokon sa rozhodlo, že do vily pôjde ppik. Lédl, plk. Samek z Hlav. vojenskej prokuratúry a ja. Keď sme tam prišli, Barák ležal chorý na posteli. Lédl mu prečítal obvinenie. A potom, keď lekári súhlasili, odišiel s nami do Ružyne. Umiestnili sme ho v cele väzenskej nemocnice a zabezpečili mimoriadnu diétnu stravu. Barák bol väzeň, ktorý bez vlastného pričinenia narobil mnohým ľuďom starosti.

Najskôr sa začalo o tom šepkať a neskôr už hovoriť celkom otvorene, že je tu nebezpečenstvo, že Baráka by mohol niekto z vnútra pripraviť o život. Vedel príliš veľa a pokus odstrániť ho zo sveta sa teda nemohol vylúčiť. Barákovi pridelili osobného kuchára, ktorý varil len pre neho a ručil vlastnou hlavou za prípravu a podávanie jedál. Zástupca náčelníka väznice osobne zodpovedal za to, že sa Barákovi nič nestane. Sám ho vodil k vypočúvaniu a naspäť a pokiaľ Barák nespal, nespal ani zástupca náčelníka Ružyne. Tiež lekárka, ktorá mala väzňa na starosti, musela mu venovať výnimočnú opateru, či už pri ošetrovaní, alebo pri dávkovaní liekov. Baráka v Ružyni viedli pod cudzím menom a viac než dosť bolo aj iných ochranných opatrení.

REŽIM VYPOČÚVANIA

Barák sa počas súdneho konania priznal. Pri rozličných procesoch sa priznali aj druhí, a predsa to nebola pravda. Bili ich, hovorí sa o drogách a ďalších nezákonných metódach vyšetrovania. Preto sa pýtame na vypočúvanie aj Rudolfa Baráka.

KUBÍK: V tomto prípade by sa malo skôr hovoriť o tom, ako sa on správal k nám a nie my k nemu. Pri vypočúvaní, aj keď vypovedal veľmi ochotne, vystupoval z pozície ministra vnútra a podpredsedu vlády. Chovali sme sa k nemu slušne, poskytli sme mu stoličku a nemusel sedieť na drevenej sklápacej sedačke, ako ini väzni. Vyšetrovanie prebiehalo bez násilností a urážok a Barák nám často hovoril: „Môj čas ešte príde". Malk sme dojem, že nám tým dáva najavo, že až ten čas príde, tak s na-

mi porlaďne zatočí. Pri týchto rozhovoroch sa Barák netajil s tým, že do väzenia ho dostal Antonín Novotný, a tak sa ho zbavil ako nepohodlného konkurenta. Barák to pociťoval ako neuznanie všetkého, čo urobil pre Novotného. Zo začiatku sme tieto reči neprotokolovali. Asi o mesiac prišiel Lédl a povedal Barákovi, aby teda hovoril, že všetko sa bude protokolovať. V tej chvíli vážeň odmietol hovoriť: „Ide mi o hlavu, nedám to tam" — povedal a bol koniec reči. Všetkú sa nemožno čudovať, pretože v podstate skutočne mohlo ísť o jeho hlavu. Politické otázky a vzťah k Novotnému teda Barák odmietol dávať do protokolu, ale k ostatným, nepolitickým otázkam vyšetrovania sa vyjadroval bez zábran.

SKUTKOVÁ PODSTATA

Barák nesabotoval. To sa zistilo. Ale ako je to s obvinením, že rozkrádal národný majetok? Zrúti sa celá obžaloba, na podklade ktorej Baráka odsúdili na pätnásť rokov väzenia? A keď konal nepoctivo, prečo to robil, keď predsa, ako vieme, doma hovorieval o tom, že má čisté ruky a zahraničné rozviedky nemajú na neho nič, ba ani klebety?

KUBÍK: Ťažko povedať. Barák bol ťažko chorý, ešte na slobode sa podrobil ťažkej operácii, možno mal strach zo smrti a chcel zaopatriť rodinu. Možno tu boli aj iné dôvody. Rozhodne videl ďalej ako my a poznal našu hospodársku situáciu.

Na vnútro mal minister na reprezentáciu 5000 korún a mal k dispozícii ešte nie veľmi vysoký tzv. spravodajský paušál. Mylné by bolo domnievať sa, že paušál bol nezúčtovateľný. Minister musel vždy uviesť, na aké účely peniaze išli, aj keď azda nemusel uvádzať mená. Z týchto fondov peniaze asi nezmizli. Keď sme pri zatýkaní urobili domovú prehliadku vo vládnej vile, našlo sa v hotovosti len asi 70 tis. Kčs. Avšak po Prahe, asi u desiatich či dvanástich osôb, sa našli vkladné knižky, ktoré si tam uložila rodina bývalého ministra. Pravda, Barák bol veľmi sporivý, hovorilo sa o ňom, že je „ministrom úspor".

Zoberte si však ceruzku a počítajte so mnou: za deväť rokov, čo bol vo funkcii, dostal ministerský plat vo výške asi 2 160 000 korún. V Blansku, v jeho radisku, sme objavili zamurované balíčky bankoviek, zabalené v igelitovom papieri, bolo tam 600 000 korún. Celkove sa našlo u Baráka v hotovosti a na vkladných knižkách 1 200 000 Kčs a obrazy v približnej hodnote 800 000 korún. Dohromady to predstavuje rovné dva milióny. Z niečoho však jeho rodina, aj on počas deviatich rokov museli žiť?

V trezore, o ktorom som hovoril na začiatku a ktorý otvoril V. Široký, sa našlo asi 70 000 dolárov. Bola to hotovosť, ktorú získalo MV transakciami v zahraničí a ktorú vraj chcel Barák odovzdať Novotnému. Totiž dávno pred otvorením trezoru Barák povedal svojim spolupracovníkom, ktorí o dolároch vedeli, že ich odovzdá Novotnému a dohovoril si s nimi schôdzku pred ÚV KSČ. Čakali asi hodinu a zrazu z budovy ÚV KSČ vyšiel Barák a povedal im, že sem prišiel skôr ako sa dohovorili a že peniaze už Novotnému odovzdal. Pravda, nedal mu nič, našiel sa v jeho trezore na predsedníctve vlády.

V Blansku, v dome jeho sestry, kde sme našli spomínaných 600 000 Kčs, bol pod strechou ukrytý vo veľmi zlom stave originál Picassa. Tento obraz niekto v minulosti z republiky vyviezol, ale Barák, ktorý ho poznal a veľmi sa mu páčil, si ho nechal v cudzine za peniaze MV kúpiť a dopraviť späť do republiky. Na MV sa tiež našla potvrdenka z decembra 1956 na 200 000 Kčs s dodatkom: „Na pomoc maďarským súdruhom" a podpísaná Barákom. Sumu v banke vyzdvihol ekonomický námestník MV K. Klíma a dal ju Barákovi na stôl. Čo sa s peniazmi stalo ďalej, nikto nevie. Keď sa však robila v Blansku tretia či štvrtá domová prehliadka a našli sme zamurovaných 600 000, bol medzi nimi zvrzok bankoviek asi 200 000 Kčs a bankové pásky sa zhodovali s dátumom, ktorý bol na onej potvrdenke. Podobné sumy boli v zamurovanom komíne vari dve. Vyslovujú sa domnienky, že tie peniaze tam podstrčilo MV. Ako však poznám ľudí z vnútra, aj keby to povedzme, boli urobili, nebola by tam bankové páska s rovnakým dátumom. A uvediem ešte jeden príklad.

Kedysi vyúčtovalo MV nákup drahocenných švajčiarskych hodiniek pre maršala Ámira zo ZAR. Boli zlaté, stáli asi 30 000, vyrobili ich v miniatúrnej sérii ako celkom exkluzívny výrobok. Na ciferníku bola malá nadstavba a na nej mená všetkých možných svetových veľkomiest. Keď sa niekde priletelo, stačilo nastaviť meno veľkomesta a na hodinkách naskočil správny miestny čas. Hodinky mal dostať maršal Ámir. Lenže — vlastnila ich rodina R. Baráka.

SLADKÝ ŽIVOT

Po zatknutí Rudolfa Baráka sa rozšírilo mnoho správ o tom, ako „bašoval" so štátnymi prostriedkami. Súd bol neverejný. Nikto sa nemohol na vlastné oči a uši presvedčiť o tom, ako žil či nežil; Vyčítalo sa mu, že jeho synovia cestovali na štátne útraty do zahraničia a pod. Bola to pravda?

KUBÍK: V jednom rozhovore, ktorý sme s ním mali pri vyšetrovaní, nám Barák povedal, že keď mohol mladý Novotný cestovať do Konakry a odtiaľ si doviezť hada — škrtiča, prečo by nemohli cestovať aj jeho chlapci. Rozprával nám dosť nazlostene, že nemáme potuchy o tom, ako sa žije vo vládnych vilách, uvádzal príklady a robil narážky. Počas celého vyšetrovania sme sa snažili vyhnúť politike a ohováraniu, Barák k týmto otázkam však predsa hovoril, ale považovali sme to za „výkrik v núdzi"...

Neviem, ako sa v minulých rokoch žilo vo vládnych vilách a netuším, nakoľko sladký, či trpký bol život niektorých osobností. Neviem, čo a kto z nich považoval za mravné a nemravné pri hospodárení so štátnymi prostriedkami. Napísal som, čo súdi o prípade Baráka jeho bývalý vyšetrovateľ. Dáme slovo aj sudcovi aj Rudolfovi Barákovi. V súčasnom období sa rokuje o prerušení jeho trestu.

PREDVOJ, č. 19/68, 9. mája 1968, str. 4. a 5.

ŽIVOT, č. 19/68, 8. mája 1968, str. 3. a 6. 16/137/XI

ČLOVEK V KRESLE ŽIVOTA.

Univ.prof.dr.Karol LACO, DrSc.
vedúci Katedry štátneho práva Právnickej fakulty UK

Zýtate sa, čo vlac vyvoláva nutnosť zmeniť ústavu — jej zastaranosť, alebo nedôsledné formulácie, alebo hlavne zlá politická prax?

Je to predovšetkým súčasný obrodný politický proces, ktorým otvorili cestu posledné zasadnutie pléna ÚV KSČ a ÚV KSS. Je to úsilie, aby sa v novej (teda nie iba zmenenej) ústave formulovali skutočnosti, ktoré zodpovedajú dnešnému stavu a perspektívam socialistického vývoja našej spoločnosti, rozvíjajúcej sa socialistickej demokracie a politickému systému, zodpovedajúcemu princípom socialistickej demokracie. Nová ústava má zakotviť taký socialistický organizáciu spoločnosti, ktorá vytvorí predpoklady i bude vyžadovať (v právnom zmysle) naplnenie možností, poskytovaných socializmom. Takáto ústavná úprava základných spoločenských vzťahov rešpektuje predovšetkým slobodné sebauplatnenie človeka v spoločnosti a občana v štáte a efektívnosť riadenia hospodárstva, slúžiaceho uspokojovaniu hmotných a kultúrnych potrieb spoločnosti i jednotlivca. S tým nepochybne súvisí vzájomné rešpektovanie našich dvoch národov a rovnako ostatných spoluobčanov inej než českej alebo slovenskej národnosti v záujme rozvoja celého štátu a vlastného národného rozvoja. Samozrejme, nová ústava musí byť v súlade s vedeckým poznaním a stavať jeho výsledky do služieb celku.

Ústava je základná právna norma a preto striktnosť, presnosť, adekvátnosť formulácií mali by byť pri nej samozrejmosťou. Málo hovoriace alebo nič nehovoriace formulácie ústavy nesplnia svoje poslanie. Preto sa budeme usilovať o to, aby sa do novej ústavy dostali formulácie s jasným právnym obsahom, z ktorého sú zrejmé práva i povinnosti, kompetencia, nárok na pozitívne plnenie a pod. Teda nie iba nekonkrétne deklarácie, ktoré skôr patria do všeobecného politického prejavu alebo programu.

V doteraz platnej ústave sú aj prekonané, nezodpovedajúce, nevhodné a i. ustanovenia, napríklad niektoré ustanovenia prvej hlavy ústavy, niektoré ustanovenia o Národnom zhromaždení, o vláde, o iných štátnych orgánoch. Tie sa nepochybne zmenia. No celá šiesta hlava, ktorá sa týka štátoprávnej úpravy pomeru Čechov a Slovákov, nevyhovuje. Musí sa zmeniť celá. Táto zmena vyplýva zo spravodlivej požiadavky zakotviť v novej ústave federatívne usporiadanie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov. V súvise s uplatnením federatívneho usporiadania štátoprávnych vzťahov našich národov budú aj ďalšie zmeny ústavy, napríklad aj v štruktúre NZ. Predpokladá sa dvojkomorový systém, pričom druhá, takzvaná federálna komora by zakotvovala štátoprávne postavenie členských útvarov federácie, teda Slovenska a českých krajín, a skladala by sa z rovnakého počtu zástupcov za každú túto časť bez ohľadu na počet obyvateľstva a veľkosť územia tej-ktorej časti. Obidve komory musia byť rovnoprávne. Vznik zákona bude vyžadovať súhlas obidvoch komôr. Rovnaký počet zástupcov za každú z obidvoch častí federácie vytvára predpoklady k tomu, aby v zásadných štátoprávnych otázkach neprišlo k majorizácii jedného alebo druhého národa. (Na tomto základe zrejme príde k ustanoveniu o zákaze majorizácie.)

Federatívnym usporiadaním rozdelí sa kompetencia medzi ústredný štát a národné celky. Zásada — podľa mojej mienky — má byť taká, a zrejme sa aj v pripravovanom ústavnom zákone o slovenských národných orgánoch a potom aj v novej ústave uplatní, že základom, východiskom pre stanovenie kompetencie budú dva národné celky. Tie tvoria primárnu, základnú zložku federácie. Čo ony zveria ústrednému štátu, to bude vykonávať on svojimi vlastnými orgánmi (celoštátny parlament, celoštátna vláda a i.). Všetko ostatné by patrilo zásadne členským zložkám federácie. Pôjde teda o zmenu v porovnaní s doterajším stavom. Doteraz bolo tak, že slovenské národné orgány mohli uskutočniť, čo im ústava výslovne zverovala. Všetko ostatné patrilo zásadne celoštátnym orgánom.

Federácia, samozrejme, vyžaduje náplň, primeranú pojmu federácie a jej poslaniu v našich československých podmienkach. Kompetencia slovenských národných orgánov (ďalej SNO), rovnaká kompetencia sa predpokladá aj pre české národné orgány, bude musieť zodpovedať tomu, že sú orgánmi samobytného národa, ktorému patrí právo na samourčenie so všetkými dôsledkami, ktorému patrí národná suverenita, ktorý je rovnako štátotvorným a neodmysliteľným subjektom československej štátnosti ako český národ a pod.

Teda rozhodne musí ísť o viditeľný rozdiel medzi dnešnou kompetenciou SNO, pravda, aj medzi ich dnešným postavením, podstatou i zmyslom, ktoré vyplývajú z tzv. asymetrického systému na jednej strane, a ich kompetenciou, rovnako aj postavením podstatou a zmyslom, ktoré vyplývajú z federatívneho usporiadania na strane druhej.

Asymetrický systém počas dvadsaťtri rokov svojej existencie a celkom viditeľne najmä podľa koncepcie platnej ústavy z roku 1960 znamenal pre SNO iba nevyhranenú a negarantovanú kultúrnu autonómiu (článok 74 platnej ústavy). O tom svedčia aj zákonodarné akty SNR za posledných 20 rokov. Asymetrický systém neprekážal tomu, že SNO sa dostali do nedôstojného postavenia, do pozície, z ktorej nemohli efektívne vplývať na chod a riadenie verejných vecí a pod. Charakteristické pre asymetrický systém — asymetria inak nie je štátoprávny pojem, tento názov alebo označenie sme si vypožičali z geometrie — je to, že postavenie jedného z dvoch subjektov, ktoré by mali byť rovnoprávne a rovné, je v skutočnosti i formálne nerovnoprávne a nerovné. Popri SNO existujú v tomto systéme celoštátne československé orgány, ktoré majú dve funkcie: prakticky sú českými národnými orgánmi, no súčasne ako československé, sú nadriadenými orgánmi slovenským národným orgánom. Asymetrický systém je výrazom autonomistickej koncepcie, ktorá v pomere dvoch rovnoprávnych národov kladie aj takúto otázku: prečo jeden z týchto národov má mať autonómiu, alebo iba autonómiu?

Uplatnenie federatívneho princípu znamená, že okrem SNO a celoštátnych orgánov sa vytvoria aj české národné orgány. Bez nich nie je federácia (na rozdiel od asymetrického systému symetrický systém) myslitelná. Teraz sa v zmysle uznesení stranických a štátnych orgánov pracuje (napr. komisia Predsedníctva SNR, komisia na Právnickej fakulte UK a pod.) na návrhu ústavného zákona, ktorý má uplatniť federatívny princíp. V týchto návrhoch sa nehovorí o českých národných orgánoch, no ich existencia sa predpokladá. Ústavný zákon, ktorý spomíname, povedie teda prakticky — podľa nášho názoru — k federalizácii ČSSR, t. j. aj k vzniku českých národných orgánov. Ak by v zmysle federatívneho princípu napr. Poverenícstvo zdravotníctva (alebo podľa navrhovaného názvu Ministerstvo zdravotníctva) prevzalo na Slovensku celú agendu existujúceho československého Ministerstva zdravotníctva, a české národné Ministerstvo zdravotníctva by sa za takejto situácie nezriadilo, stojí otázka: čím bude vlastne československé Ministerstvo zdravotníctva? Zrejme českým národným Ministerstvom zdravotníctva — no potom sa nemá prečo nazývať československým. (Doteraz mu z tohto titulu prislúchalo postavenie nadriadeného orgánu nad Poverenícstvom zdravotníctva.)

S federáciou, ku ktorej sme sa takto dostali, súvisí rad otázok. Jedna z nich je, prečo na Slovensku vyvolávajú takú veľkú pozornosť práve v čase obrodného procesu štátoprávne vzťahy českého a slovenského národa? Nie je to náhoda. Odpoveď na takúto otázku je celkom ľahká: demokratická úprava štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov je organickou súčiastkou socialistickej demokracie. Na Slovensku sa dôsledky doterajšej úpravy štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov priamo pociťovali, asymetrický systém vyvolával nedorozumenia, roztrpčenosť atď. (Nie je div, že sa na Slovensku politicky zdiskreditoval.) Oprávnene sa volá po zásadnej zmene.

Pravda, federácia je vec oboch našich národov. Vyžaduje plnú pozornosť aj na českej strane. Spoločná československá štátnosť, z hľadiska ktorej je vzťah Čechov a Slovákov rozhodujúci — pretože československá štátnosť je nemysliteľná či už bez Čechov alebo bez Slovákov — takúto pozornosť zaslúži. Dôležité je nepochybne aj otázka československých štátnych občanov inej než českej alebo slovenskej národnosti. Musíme dbať, aby všetci naši občania mali rovnaké práva i povinnosti. To je v socializme samozrejmá požiadavka. No z hľadiska československej štátnosti je prvoradá demokratická úprava štátoprávnych vzťahov českého a slovenského národa.

V súvislosti s federáciou sa vyslovuje obava, či nepríde k ďalšiemu rastu štátneho aparátu. Myslím, že tieto obavy nie sú opodstatnené. Celoštátne ministerstvá nebudú mať takú istú kompetenciu a nebude ich zrejme toľko, čo doteraz. Mnohí pracovníci z nich môžu prejsť do českých národných orgánov. Skôr teda pôjde o presun, než o zvyšovanie počtu pracovníkov v štátnom aparáte. V SNO nevyvolá federatívny systém citeľnejšie zvýšenie stavov pracovníkov.

Uplatnenie federatívneho princípu v našich československých podmienkach znamená budovať prakticky celkom originálny spôsob a obsah federatívnej úpravy vzťahov dvoch rovnoprávnych národov (pochopiteľne, so znalosťou všeobecných štátoprávnych pojmov, zásad a pod.). Sovietska federatívna ústava berie okrem iného zreteľ na množstvo subjektov federácie, ktoré sa nedajú začleniť do sovietskej federácie jednou formou, juhoslovanská federatívna ústava je zase „šitá" na iné podmienky, vzhľadom na čas trvania a zmeny tejto ústavy nie všetky skúsenosti môžu už slúžiť pre závery a pod. V komisiách, ktoré pracujú na príprave návrhu spomenutého ústavného zákona, ide o náročnú prácu. Pozornosť vyžaduje napr. rozdelenie kompetencie medzi ústredné orgány a národné orgány, osobitne v oblasti ekonomiky. (Iste, že do výlučnej kompetencie celoštátnych orgánov má patriť národná obrana, zahraničné veci, mená, no už pri zahraničnom obchode vznikajú otázky atď.)

Pripravovaný ústavný zákon o slovenských národných orgánoch, ktorý má zakotviť federatívny princíp, má sa — podľa mojej mienky — stať časťou novej ústavy bez toho, že by sa významnejšie zmenil. Teda má vlastne tvoriť súčasť prípravy novej ústavy. Robiť vo veci štátoprávneho usporiadania vzťahov Čechov a Slovákov iba nejaké nepodstatné zmeny, provizórií, vylepšovania asymetrie a pod., a teda odkladať federatívne usporiadanie, bolo by iba na škodu spoločnej veci Čechov a Slovákov.

Vrátim sa — v zmysle vašej otázky — k NZ, ktoré som spomenul v súvise s federáciou pokiaľ ide o zmenu jeho štruktúry. Nová ústava sa dotkne NZ aj tak, že sa zvýrazní — to platí pre všetky zastupiteľské orgány, teda menovite aj pre národné zastupiteľské orgány (SNR, Českú národnú radu, ak sa český národný zastupiteľský orgán bude takto menovať) — náplň i postavenie týchto orgánov ako takých, ktoré majú skutočne rozhodovať o veciach im prislúchajúcich. To, pravda, okrem iného vyžaduje, aby sa do týchto orgánov dostali ľudia, ktorí názor poslanec naplnia zodpovedajúcim obsahom. (Týka sa to najmä volebného systému a všetkého, čo s ním súvisí.) Poslanec nemôže iba dvihať ruku pri hlasovaní, resp. ak ju dvihla, má sa tak stať po patričnej úvahe, zvážení alternatív, po rozbore, so znalosťou vecí a pod.

Spomenutý ústavný zákon o SNO (tak ako vo všetkých prípadoch v potrebnom rozsahu a obsahu) a potom nová ústava (tá už v celej šírke) budú v súvise s federatívnym usporiadaním i vzhľadom na zásady socialistickej demokracie, nový systém riadenia národného hospodárstva reagovať na štruktúru, kompetenciu i funkcie ústrednej vlády i národných vlád (navrhuje sa napríklad názov Rada ministrov Slovenska). V ústrednej vláde budú existovať ministerstvá s novým charakterom, popri ministroch budú v postavení členov vlády činní štátni tajomníci, bude pôsobiť hospodárska rada a pod. Pochopiteľne, vláda má byť zodpovedná Národnému zhromaždeniu, ktorému patrí právo kontrolovať činnosť vlády a pod. O to v podstate ide aj pri národných vládnych orgánoch.

Pravda, upravovať sa budú aj ustanovenia o súdoch a prokuratúre. Predovšetkým ide o otázku nezávislosti sudcov a jej garancie, o to, aby do činnosti sudcu nikto nezasahoval, aby sudca konal v celom procese na základe zákona a bol viazaný iba zákonom. Ide tiež o otázku voľby sudcov, inštitúciu vyšetrovacích sudcov, ďalšie garancie procesuálneho charakteru, ktoré majú zabezpečiť občianske práva a slobody, o otázku náplne prokuratúry, organizácie súdov a prokuratúry atď.

Vpopredí pozornosti z hľadiska novej ústavy stoja aj ďalšie otázky. Napríklad v dnešnej prvej hlave ústavy, ktorá je nadpísaná „Spoločenské zriadenie", sa hovorí (neorganicky) aj o štátnom zriadení. (V doterajšom obsahovom vymedzení ide pri štátnom zriadení o to, či je štát jednotný alebo zložený, o vzťahy štátu ako celku k jeho častiam, o organizáciu jeho územia a občianstva. Sám pojem štátneho zriadenia terajšia ústava ani nepoužíva.) Ide o to, ako sa má zakotviť spoločenské zriadenie, pokiaľ ísť v ústave s úpravou hospodárskych vzťahov, ako a či zakotviť Národný front, spoločenské organizácie, no, samozrejme, aj základné občianske práva a slobody atď., aby všetky ustanovenia ústavy zodpovedali demokratizačnému obrodnému prúdu u nás, aby zodpovedali humanistickému obsahu socialistickej demokracie. Sloboda prejavu, sloboda mienky, sloboda tlače atď., to všetko sa má v ústave dostať na patričný základ. Predpokladá sa aj zmena existujúcich zákonov. Štátny mechanizmus sa nebude chápať ako nejaké prevodové pôdky. V štátnom mechanizme sa počíta s pôsobením samostatných jednotiek. Napríklad ROH nebude iba transmisiou, pákou, bude mať svoju náplň, postavenie, bude môcť ako organizácia samostatne vystupovať a aj čosi znamenať.

Pri občianskych právach o slobodách ide o ich význam, zmysel a podstatu, teda aby sa nechápali iba ako deklarácia, ako niečo, čo pekne vyhlásime, ale aby sa stali súčasťou celého správania, konania a postupu štátnych orgánov aj občanov, úradných osôb i spoločenských organizácií. Aby boli niečo, čo keď sa poruší, vyvolá to odpor u verejnosti, prejavy nesúhlasu. Ústava má vytvárať podmienky, aby — ak sa niekomu nezákonne ublížilo — aby to nezostalo bez povšimnutia, aby sa to jednoducho netrpelo, aby sa zabezpečila náprava, a to aj za strany štátneho aparátu, ktorému zverime starostlivosť o občianske práva a slobody. Takouto súčasťou štátneho aparátu by malo byť buď prokuratúra, pokiaľ by zostala a s dnešnou náplňou, alebo nová inštitúcia, tzv. správne súdnictvo, ktorá doteraz v našej ústave nebola. Uvažovať treba aj o ďalších inštitucionálnych garanciách základných občianskych práv a slobôd. Ďalej by išlo o to, aby zákon, ktorý po ústavnom vyjadrení napríklad slobody prejavu má ju uviesť do praktickej možnosti používania, zodpovedal zmyslu, podstate a účelu ústavného ustanovenia. Aby sa nestalo, že v ústave je sloboda mienky zaručená, ale v obyčajnom zákone sú také podmienky, ktoré praktickú realizáciu tohto práva robia závislou na tomto obyčajnom zákone — a ten by už prípadne nebol vždy v zhode so zmyslom, podstatou i dikciou ústavy.

Aspoň toľko k vašim otázkam.

Pripravila: LUDMILA PECHOVÁ

18/137/XI

ŽIVOT, č. 19/68, 8. mája 1968, str. 3. a 6.

ROĽNÍCKE NOVINY, 9. mája 1968, str. 5.

PRÍPAD BARÁK SA ROZUZLUJE

Bol minister vnútra zlodejom?

NEVĎAK A. NOVOTNÉHO? ○ MINISTER VO VÄZENÍ ○ INTRIGY A RIVALITA ○ A. DUBČEK ZABEZPEČIL ARCHÍV ○ AKÁ JE PRAVDA?

Prípad bývalého ministra vnútra a podpredsedu vlády R. Baráka vzbudzuje v našej verejnosti opäť značnú pozornosť. Generálna prokuratúra a Najvyšší súd sa znovu začali zaoberať onou históriou, ktorá dostala svoj dramatický spád 30. januára 1962, keď bol R. Barák zatvorený.

Ako je známe, bývalý minister vnútra bol odsúdený za sabotáž a rozkrádanie národného majetku na 15 rokov väzenia a svoj trest si odpykáva v cele číslo 8 Opavskej väznice. Obžaloba zo sabotáže bola nedávno popretá ako nezmysel. Zostáva teda naďalej obvinenie z rozkrádania.

Bolo všetko v poriadku, keď R. Baráka zatkli a neskoršie i odsúdili? Jednoznačne môžeme povedať, že nebolo. Podľa výpovedí členov rodiny a ďalších sme zistili, že jedným z motívu zatknutia bola i rivalita. Barák pri svojom vyšetrovaní v Ruzyni vypovedal, že do väzenia ho dostal A. Novotný. Tvrdil tiež, že má zásluhu na tom, že A. Novotný sa stal prezidentom republiky. Dá sa usudzovať, že Barák svojim návrhom vymanévroval vtedajšieho kandidáta na prezidentskú funkciu V. Širokého a zrejme nie je ani náhoda, že V. Široký o nejaký ten rok neskoršie otvoril na Predsedníctve vlády trezor R. Baráka a našiel tam údajne 70 tisíc dolárov, o ktorých sa vo vyšetrovacích protokoloch uvádza, že patrili Ministerstvu vnútra a že Barák ich odcudzil.

Rivalita na špičke štátu hrala určite značnú úlohu v ďalšom osude bývalého ministra vnútra. Ešte nedávno sa o ňom tvrdilo, že má vinu na nedokončených rehabilitáciách nevinne odsúdených ľudí. Ani toto obvinenie nie je docela jednoznačné a nechýbajú mu otázniky. Včera sme sa dozvedeli, že to bol Barák, ktorý sa ostro postavil proti poprave O. Závodského, nevinne odsúdeného interbrigadistu. Barák si vtedy prečítal obžalobu a spisy z výsluchov a zistil, že v nich nie je nič, čo by oprávňovalo tak vysoký trest. Potom skutočne presadil, aby poprava Závodského bola odložená. Až na nátlak doteraz nezistenej osoby sa Barák vrátil na ministerstvo a prehlásil, že sa teda nedá nič robiť. O niečo neskoršie, 19. marca 1954 o 4,59 hod. ráno bol nevinne odsúdený Závodský popravený. Neudelili mu ani posledné slovo...

Je tiež preukázané, že R. Barák chcel niekoľkokrát prepustiť zo služieb vnútra svojho námestníka Kotala, ktorý mal o. i. na starosti väznice ako napríklad Mírov, Leopoldov, Ruzyň a iné. Pravda, A. Novotný mu v tom vždy zabránil. Zaujímavé sú aj iné podrobnosti. Do väzenskej cely Baráka boli nastrčení konfidenti vnútra. Medzi nimi muž, ktorý predtým spolupracoval s gestapom, ale tiež iný, ktorého kedysi nechal Barák uniesť z cudziny. Pochopiteľne, bývalý minister vnútra vedel, akých má vo svojej cele susedov a veľmi šikovne to využíval. Prostredníctvom týchto agentov odkazoval vnútru svoje názory.

Popularita, ktorú si získal ešte za svojho ministrovania, sa stala Barákovi osudná. Tento človek, ktorý vedel veľmi mnoho, poznal zákulisie rôznych nespravodlivostí, skončil teda vo väzení. Ešte tesne pred zatvorením, o ktorom zrejme tušil, poslal dopis N. S. Chruščovovi. Podľa nepotvrdených správ sa tento dopis objavil naspäť v Prahe.

Je teda Barák nevinný? Sotva. Pri domových prehliadkach v roku 1962, ktoré sa urobili po jeho zatvorení, našli v hotovosti, na vkladných knižkách a iných cenných, najmä v obrazoch, hodnote presahujúcu dva milióny korún.

Dva milióny korún i pri veľkej sporivosti, ktorou sa Barák v osobnom živote vyznačoval, nemohol za deväť rokov svojej funkcie normálnym spôsobom našetriť.

Kradol teda? Netrúfam si to povedať. Mám pocit, že spôsob „hospodárenia" so štátnymi prostriedkami zodpovedal zrejme vtedajšej norme špičiek v štáte.

Ako som sa dozvedel, v nedeľu alebo v pondelok prevezú Baráka do Prahy k výsluchu. Chystá sa revízia celého procesu a dá sa predpokladať, že R. Barákovi bude výkon trestu prerušený. Informácia, ktorú som získal, hovorí o tom, že súdruh A. Dubček odovzdal v týchto dňoch justícii celý archívny materiál k prípadu R. Barák. Je to materiál získaný z Ministerstva vnútra a okrem bohatých spisových podkladov obsahuje i veľké množstvo magnetofónových záznamov a filmy. Čo v nich je, zatiaľ nikto nevie. Ale môžeme prísľubiť, že s obsahom spisov zoznámime čo najskôr našich čitateľov. K. HÁJEK

HLAS LUDU, 21. marca 1968, str. 1, 2. a 3. 19/137/XI

Rozhovor s dr. DANIELOM OKÁLIM, pracovníkom Slovenskej akadémie vied

Pôjde to rýchlejšie?

Úrazná neprávosť bývalého poverenia väzba ○ Pokútna mašinéria kádie stalačných odborov ○ Nesprávne metódy pri zisťovaní dôkazov ○ Spravodlivé odškodnenie krívd je základným predpokladom pre dôvery pracujúcich v našu stranu

○ Okresné konferencie strany hovorili obšírne o rehabilitácii. Aký je váš názor na túto otázku?

— Podľa môjho skromného názoru, ak má byť demokratizačný proces skutočne nezvratným obrodu nášho života, musia byť predovšetkým do dôsledkov odčinené krivdy, ktoré boli v tzv. období kultu napáchané. Prakticky to znamená odčiniť nielen morálne, ale i materiálne škody jednotlivcov.

Nie je to, žiaľ, jednoduché. Veď len počet postihnutých komunistov činí 27 000 (dvadsaťsedem tisíc) a sú tu i ďalšie desaťtisíce bezpartajných. A to pri materiálom odškodnení dosahuje miliardu korún, alebo i vyššie náklady.

A najväčšia škoda, ktorú bola tým napáchaná, spočíva v tom, že bolo zdiskreditované najľudskejšie učenie sveta — učenie komunizmu nielen u nás doma, ale i v cudzine. Strana prestala byť príťažlivou najmä pre mládež, a to nielen robotnícku a roľnícku, ale i mladých príslušníkov inteligencie — vysokoškolákov.

Slovom, otázka sociálnej spravodlivosti, zdôrazňovaná v tejto súvislosti konferenciami, je plne odôvodnená. Najmä, keď si uvedomíme, že perzekúcie postihli krutým spôsobom a v širokom merade tú vrstvu nášho národa — odbojárov, partizánov, príslušníkov armády, interbrigadistov, — ktorá v ilegalite, v Slovenskom národnom povstaní, v španielskej občianskej vojne, v zahraničných armádach, najmä v Sovietskom zväze, priniesla tie najväčšie obete za našu národnú a štátnu samostatnosť. A samozrejme, v značnej miere sa to týkalo i širokých pracujúcich vrstiev obyvateľstva.

○ Prečo sa rehabilitácia vykonávala doteraz tak liknavo? Kto je za to zodpovedný?

— Pravda zo dňa 19. marca t. r. prináša na túto otázku odpoveď v tom zmysle, že predovšetkým to boli smernice, vydané v roku 1956, ktorú podpísali vtedajší minister spravodlivosti, generálny prokurátor a predseda Najvyššieho súdu. Myslím, že tým zodpovednosť za túto otázku nie je vyčerpaná, a to z toho dôvodu, že chýba odpoveď na politickú zodpovednosť za tieto smernice, zodpovednosť za ich politické schválenie.

Podľa môjho skromného názoru a osobných dlhoročných skúseností, takéto smernice nemohli byť vydané bez súhlasu vedúcich politických miest a tam treba, predovšetkým hľadať osoby, zodpovedné i za tieto smernice.

Po druhé: liknavé vykonávanie korenilo v tom, že prakticky rehabilitáciu vykonávali tí istí ľudia, ktorí sa zúčastnili i pri perzekúciách a nemali a nemohli mať záujem na ich dôslednom a spravodlivom uskutočnení. Samozrejme, že sa odvolávali pritom i na formálne predpisy trestného súdneho poriadku. Tam, kde boli hrubo porušovované nielen trestné zákony, ale i základné morálne zásady socializmu, na paragrafy sa vyhovárať nemožno. A ak nevyhovejú, treba ich určitelne zmeniť.

Okresná konferencie strany sa preto jednoznačne domáhali, aby rehabilitácie neuskutočňovali osoby, zúčastnené na procesoch, ale ľudia čistých rúk a svedomia a právom sa domáhali i zákonnej úpravy.

Ak z tých desiatok tisíc prípadov bolo doteraz — ako sme počuli na kompetentných miestach — vyriešených iba necelých 800, svedčí to o úplnej nedostatočnosti rehabilitácií.

○ Možno sa v tejto súvislosti vyhovárať na berijovcov?

— Otázka podľa mňa je úplne falošne stavaná. Za zločiny a škody, popáchané u nás, sú plne zodpovední naši domáci politickí a štátni funkcionári. Žiaľ, v tomto smere sa nevykonalo nič, aby ich vina bola úspoň zistená. Príčina v prvom rade tkvie v tom, že mnohí z nich zostávajú vo svojich funkciách (Novotný), alebo ako blahobytní penzisti (Bacílek, a spol.) a ich svedomie sa ešte ani neozvalo. Napríek tomu, že už po roku 1956, po XX. zjazde KSSS v Sovietskom zväze s berijovcami bolo spravodlivo a radikálne podľa zásluhy zúčtované. Ak svojho času, práve zodpovední politickí funkcionári pri každej príležitosti sa dušovali, že Sovietsky zväz je naším vzorom a príkladom, v tomto smere sa týmto vzorom vôbec nevládli. V žatári, myslím, že to bolo v roku 1958 alebo 1957, sovietsky časopis Pravda uverejnil článok bývalého ministra Barčáka, v ktorom sa zaklínal, že v krátkej dobe bude uskutočnená rehabilitácia v duchu XX. zjazdu. Samozrejme, ako história dokazuje, nič sa nestalo. Naopak, do mája 1968 tisíce a tisíce nevinne odsúdených politických väzňov bolo znovu žalárovaných a napokon sa do väzenia dostal i samotný Barčák.

○ Môžete nám niečo povedať o nezákonných metódach pri vyšetrovaní?

— Nerád by som sa podrobnejšie zaoberal s tým, akým spôsobom vyšetrovacie orgány získavali tzv. „dôvodné". Poukážem len na niekoľko „okrajových momentov".

Predovšetkým treba zdôrazniť, že neboli rešpektované zákonné, ústavné predpisy o poslaneckej imunite. Len asi za dva roky po zatknutí nám oznámil „referent" v Bratislave, že sme boli pozbavení imunity rozhodnutím SNR, resp. NZ. V prípise, ktorý mi prečítal, bolo však uvedené dátum rokovania SNR, na ktorom o mojom vydaní nebola ani reč! Mohol som sa len tejto osmiať. Podľa vtedajších zákonných predpisov vyšetrovacia väzba mohla byť predĺžená orgánmi v odôvodnených prípadoch predĺžená najviac po dvoch mesiacoch. Ja som držaný vo vyšetrovacej väzbe od začiatku roku 1951 do apríla 1954, teda vyše troch rokov. Spolu s nami zatkli i naše manželky. Tak manželka nebohého dr. Vlada Clementisa držali vo väzbe po celé dva roky, manželku nebohého Ivana Horvátha takisto dva roky, moju manželku po krátkej dobe spolu s päťmesačnou dcérou. A to, samozrejme, bez akýchkoľvek zákonného podkladu a bez akýchkoľvek odôvodnenia. To väzbou však nekončilo. Manželku, ktorá ležala s ťažkou mozgovou chúrou, vyhodili z bytu na ulicu, synov zaradili do bane v Radvanciach na Ostravsku, deti povyhadzovali zo škôl, atď., atď.

A čo je tragikomické: vyšetrovacie orgány v Bratislave nemali vypracovaný žiadny ucelený a celá ich „vyšetrovacia metóda" spočívala v tom, že prichytávali s fyzickými násilím — o ktorých rozhodne hovoriť — nás dovtedy, kým „sme vypovedali o svojej zločinnej činnosti". Slovom, aby sme si túto činnosť vymyslieli, vyšpekulovali. A tak vyše troch rokov sme vymýšľali a kedže sme sa naivne domnievali, že ak dr. Gustáva Husáka, že týmto slúžime veci socializmu, sme napokon túto aj skutočne vymyslieli.

Výslovne zdôrazňujem: Plnú zodpovednosť za tieto nezákonné, zločinné metódy, majú ale vyšetrovacie orgány, ale tí politickí činitelia, členovia najvyššieho orgánu strany, ktorí tejto päsť na „buchorky, na buržujánych nacionalistov, na špiónov, na veľkostatkárov a sabotérov" schvaľovali ďalší do pohybu, riadili, slovom, tú pekelnú mašinériu ďalej do pohybu a ju dirigovali. Vyšetrovacie orgány, súdne orgány, prokuratúru, to boli poslušné bezduché bábky, ktorí za to boli povyšovaní, — ako v našom prípade Uherín a prokurátor... za poverencov atď. Samozrejme, za hrubé porušovanie zákonov sa ani oni nemôžu na nikoho na svete vyhovárať. Smutné je, že zatiaľ nikoho brániť na zodpovednosť.

○ Akým spôsobom by mali podľa vás prebiehať rehabilitácie?

— Samozrejme, nebude to ľahká otázka, už vzhľadom na rozsah napáchaných krívd. Predovšetkým, okresné konferencie s plnou zodpovednosťou poukázali na to, že nevinne postihnutí, ktorí svojimi odhodlanými, mužnými, politickými postojmi zodpovedajú - majú byť vrátení do svojich funkcií. Týka sa to v prvom rade odbojárov, — tohto nášho najcen-

20/137/XI

najšieho politického a národného kapitálu — aby znovu vykonávali zodpovedný zástoj, ktorý im prislúcha. Oni sú pevnou zárukou toho, že sa Šejnov prípad opakovať nebude.

Mnohé a mnohé prípady budú musieť byť riešené v našich okresoch. Týkajú sa značného počtu roľníkov. Násilné metódy, ktoré sa v niektorých prípadoch pri združstevňovaní používali, musia byť rehabilitačným procesom odčinené. Svojho času, v rokoch 1948—1950, som sa i je zúčastňoval pri združstevňovaní. Bol som toho názoru, že jedine účinná presvedčovacia kampaň, spojená s materiálnou pomocou, s technickou a vedeckou pomocou pri zveľaďovaní poľnohospodárskej výroby, môže roľníkov presvedčiť o výhodách družstevného hospodárenia. Spomeniem jeden príklad: s nebohým poverenikom poľnohospodárstva dr. Michalom Falťanom sme boli pri zrode roľníckeho družstva v Dedine mládeže. Keď sme po prvý raz navštívili túto obec, našli sme tam hŕstku nadšených mladých ľudí, väčšinou presídlencov z Maďarska, ktorí si na dotiaľ neobrábanej, zaplavovanej pôde založili záhradníctvo. Ich majetkom, okrem zavlažovacej súpravy, mládežníckeho nadšenia a pevnej vôle vedúceho Štefana Zaťku, bola stará pastierska koliba, kde sa mohli aspoň niekoľkí vystrieť po robote. Vtedy im Poverenictvo vnútra na môj príkaz poukázalo 2 milióny korún zo šmelinárskeho fondu, a to bola prvá hmotná pomoc, ktorá ich v týchto ťažkých začiatkoch postavila na nohy. Neskôr sa z Dediny mládeže stalo vzorné družstvo, na ktoré začali vodiť aj zahraničných návštevníkov. A vyrástlo na vzorné družstvo napriek tomu, že, ako mi to rozprával súdruh Falťan, — že ministerstvo, resp. s. Ďuriš mu založenie družstva zazlievalo.

Ak by sa pri združstevňovaní bolo postupovalo rozumným a ľudským spôsobom, nemuselo dôjsť ku všetkým tým katastrofálnym dôsledkom, ktoré sme zažili. A neslúli by sme pred procesom rehabilitácie a nemuseli by sme dnes hovoriť o mnohých a mnohých drasticky stíhaných roľníkoch.

○ A váš záver?

— Ten mohutný demokratizačný proces, za ktorým, ako tomu nasvedčujú okresné konferencie, ale súčasne i jednotná mienka celého nášho národa dokazujú, že sa u nás opätovne vytvoril jednotný ideový a politický front. Front, ktorý je jednotný v tom, že demokratizácia v celonárodných otázkach musí postupovať súčasne i v otázkach spravodlivého odčinenia všetkých krívd, ktoré boli napáchané na ľuďoch. To je základný predpoklad, aby bola obnovená dôvera pracujúcich más v našu stranu, v našu socialistickú spoločnosť, v radostný zajtrajšok nás všetkých.

Zhovárai sa: D. Hoffmar

HLAS ĽUDU, 21. marca 1968, str. 1. 2, a 3.